

*PROFILPROJEKT I
FORANDRINGSKOMMUNIKATION*

**SEKSUALUNDERVISNING
SET GENNEM HANDICAP**

*En Samskabende Undersøgelse
med Lærerstuderende*

Gruppenummer: S2460302344

Aliya Jensen-Darko (65821)
Amalie Nørgaard Christensen (70725)
Andreas Agger Pedersen (71349)
Emilie Høy-Nielsen (71676)
Rosa Hamburger Pedersen (68005)

Roskilde Universitet Forår 2024
2. Semester kandidatprojekt

Vejleder: Tobias Raun
Anslag: 136.310

Abstract

As the world develops and newer generations take over, society's way of thinking becomes more modernised. Nowadays there's a larger focus on inclusion and diversity, and a general strive to create a society that's more accepting of differences. Danish society has come a long way, yet still has a long way to go when it comes to certain forms of inclusion. An area that has developed over the years, but still lacks attention, is sex education in Danish schools. We find that sex education in general needs to be broader and more inclusive, so that it provides knowledge and comfort to every single student no matter sex, sexual orientation, body type - and especially disabilities - as they are often excluded from these teachings. The "standard" sex education, which most Danish students have or will receive, does not take said differences into account, or at least not to an extent which could be considered inclusive. To create a society with room for diversity, we find it essential to start with the children, so that they don't feel excluded or wrong, for not relating to the social "norms" of society. If we teach them from a young age that every individual is different, with different needs and preferences, maybe the newer generations can challenge society's definition of what is "normal" and "abnormal".

With the help of Disability Studies, the purpose of this paper is to challenge future teachers' understanding of disability, by using methodical tools such as photo elicitation and memory workshop to initiate reflection, which hopefully leads to a meaningful inclusion of the subject in future sex education teachings.

Key words: Disability, Disability Studies, Diversity, Inclusion, Sex education, Teachers

Indholdsfortegnelse

Problemfelt	2
Afgrænsning	3
Problemformulering	4
Seksualundervisningens historie.....	4
Nuværende organisationer	6
<i>Sex & Samfund.....</i>	<i>7</i>
<i>SUMH</i>	<i>7</i>
<i>Normstormerne</i>	<i>9</i>
Teori	10
<i>Samtidens forståelse af begrebet 'handicap'</i>	<i>11</i>
<i>Disability Studies - Handicap som et fænomen</i>	<i>11</i>
En mere inkluderende seksualundervisning.....	12
Kroppens udtryk.....	14
Forskellighed.....	16
Metode.....	17
<i>Indledende semi-struktureret interview (Sofie Krog fra SUMH).....</i>	<i>17</i>
<i>Valg af deltagere.....</i>	<i>18</i>
<i>Workshop</i>	<i>19</i>
Fotoelicitering	20
Erindringsværksted	21
Argumentation for valg af billeder	22
Workshoppens udformning.....	23
<i>Transskription.....</i>	<i>25</i>

<i>Et kritisk reflekteret blik</i>	26
Analyse	29
<i>Forståelsen af handicap</i>	29
Forventningernes byrde	33
Sociale medier: Perfekthetskultur	37
Urealistiske standarder	39
En hjælpende hånd	43
<i>Delkonklusion</i>	45
Diskussion	45
Konklusion	51
Litteraturliste	54

Problemfelt

Seksualundervisning har de seneste år udviklet sig til at inkludere langt flere emner og tema-tikker, for at skabe en højere grad af inklusion og forståelse af menneskers forskellige kroppe og identiteter (Sex & Samfund, 2020). Emner som seksualitet, køn og familiekundskab er kommet på dagsordenen og selve seksualundervisningen er nu ikke kun obligatorisk i grundskolen, men også på de danske gymnasier. Dette anses for at være en positiv udvikling, som skal være med til at klæde børn og unge bedre på, til at forstå egen og andres seksualitet.

Vi finder dog stadig problematikker relateret til formidlingen af disse emner. Børne- og Un-derwijsningsministeriet (UVM) har udgivet en evaluering af seksualundervisningsfaget, der be-skriver, at det kun er et mindretal af lærerne, der underviser i seksualundervisning, som har gennemført det frivillige kursus i Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab (SSF) på læreruddannelsen. Derudover beskriver UVM, at der er en betydelig andel af lærerne, som ikke føler sig fagligt klædt på til at varetage undervisningen (ALS Research, 2019: 8). Manglen på undervisere, som er uddannet i dette felt, kan skabe en række problematikker, som kan på-virke seksualundervisningens facilitering. Disse problematikker kan bl.a. inkludere manglen på forståelse af emnerne i det benyttede undervisningsmateriale, hvilket kan føre til en under-prioritering af emner som køn, krop og seksualitet, og at undervisningen ikke lever op til fagets mål (ALS Research, 2019: 9-12).

I Danmark lever omkring omkring 30 procent af danskerne i alderen 16-64 år med et større eller mindre handicap. 120.164 danskere har ifølge en undersøgelse fra det nationale forsk-nings- og analysecenter for velfærd, et større psykisk handicap og 313.155 danskere har større fysisk handicap (Amilon, Østergaard & Olsen, 2020). Begrebet handicap, eller funktionsned-sættelse, beskriver i dette tilfælde mennesker, der dagligt står over for et bredt spektrum af udfordringer. Manglen på viden og forståelse om handicap i seksualundervisningen kan også føre til uvidenhed blandt unge om de særlige udfordringer og behov, som personer med handi-cap oplever inden for seksualitet og intime forhold (Bilag 2). Derudover kan manglen på in-kludering af handicap i seksualundervisning have sociale og følelsesmæssige konsekvenser, som kan føre til følelser af isolation, mindreværd og manglende selvaccept blandt personer med handicap, hvilket kan påvirke deres generelle trivsel og mentale sundhed negativt (Tepper, 2000: 284; Bilag 2).

I dette projekt har vi været i dialog med Sofie Krog, som er seksualitetskonsulent i organisationen “Sammenslutningen af Unge Med Handicap” (SUMH). Krog belyser, at udfordringer ofte opstår på baggrund af normer, der er etableret i samfundet. Normer dikterer, hvordan vi som mennesker forventes at se ud samt opføre os og forhindrer dermed samfundets accept af personer, der tilhører marginaliserede grupper (Bilag 2). De traditionelle samfundsnormer er ofte ikke opstået med hensyn til mangfoldigheden af menneskelige oplevelser eller behov. Som et resultat heraf kan disse normer bidrage til stigmatisering, diskrimination og social udstødelse af personer, der ikke passer ind i samfundets konventionelle opfattelser af “normalitet” (Tepper, 2000: 284). Udstødelse og manglende accept kan have konsekvenser for enkeltpersoner og samfundet som helhed, da dette kan føre til sociale, økonomiske og sundhedsmæssige uligheder, hvor visse grupper ikke får adgang til de samme ressourcer og muligheder som andre. Derfor er det afgørende at udfordre disse strukturelle samfundsværdier for at fremme inklusion, hvor alle mennesker har mulighed for at leve deres liv uden frygt for diskrimination eller eksklusion (Bilag 2).

Vi har på baggrund af dette problemfelt valgt at undersøge, hvordan man kan skabe inklusion ved at indbefatte handicap som tema i undervisningsmaterialet. Vores mål er at udfordre og udvide den normative forståelse af handicap til at være mere end bare en medicinsk tilstand (Watson & Vehmas, 2020: 5). Vi ønsker at gå i dialog med udvalgte lærerstuderende, da vi både vil forsøge at åbne op for samtalen om emnet handicap, men også i håb om, at kunne få et særligt indblik i de diskurser, som allerede flourer på lærerseminariet, og som kan påvirke de normer og forståelser, som er inkluderet i seksualundervisningen.

Afgrænsning

I følgende afsnit vil der redegøres for, hvilke afgrænsninger projektet indebærer, samt hvilke overvejelser dette bærer præg af. I dette projekt vil vi fokusere på, hvordan man igennem samskabende processer med fremtidens lærere kan skabe et større fokus på det brede spektrum af handicap.

Lærere har gennem tiden haft stor indflydelse på, hvordan unge i forskellige aldre modtager viden og dannelse. Vi mener derfor, at lærernes rolle som formidlere af information, kan have en betydelig effekt på de forståelser, narrativer og diskurser om køn, krop, seksualitet og handicap. Det er dog vigtigt at understrege, at vi lever i en digitaliseret verden, hvor unge får

informationer fra mange andre kilder i samfundet. Derfor har lærerne ikke nødvendigvis ene-rådigt ansvar for, hvordan unge former deres viden, men derimod en vigtig rolle i udviklingen af unges kritiske tænkning og navigation i den store mængde information, de møder, herunder på internettet.

Vi ønsker derfor at arbejde sammen med fremtidens lærere, ved at undersøge deres nuværende forståelse af handicap, samt brede forståelsen ud. Tanken bag at skabe et samarbejde med de studerende er, at vi mener, at lærerne under uddannelse har potentiale til at skabe fremtidig forandring, som sætter større fokus på handicap som et emne i seksualundervisningen. Seksualundervisning har udviklet sig, hvilket har resulteret i at flere og flere emner bliver tilføjet til undervisningen. Lærerens rolle bliver derfor mere kompleks, da det ikke kun omhandler reproduktion, men også emner som identitet, seksualitet, grænser, osv. Lærerne har et påtaget ansvar for at skabe et trygt og åbent rum, hvor børn og unge har plads til at reflektere over, hvordan disse emner spiller en rolle i deres liv (Sex & Samfund, 2020). Der findes organisationer, som tilbyder lærerne vejledning i at kunne skabe en atmosfære, hvor det er muligt for unge at snakke om disse emner, samt etablere et mere normkritisk syn.

Vi ser derfor et behov for, at udvikle en mere inkluderende tilgang til seksualundervisning i danske skoler. Ved at samarbejde med lærerstuderende, sigter vi mod at udvide forståelsen af handicap og dets mange facetter. Dette projekt vil derfor belyse, hvordan samskabende processer kan bidrage til at skabe et mere omfattende og nuanceret syn på handicap i seksualundervisningen.

Problemformulering

Hvordan kan en samskabende proces med lærerstuderende belyse seksualundervisning gennem Disability Studies og en udfoldelse af handicapbegrebet som et spektrum? Og hvordan kan metodiske værktøjer som fotoelicitering og erindringsværksteder bruges til at identificere centrale elementer og udvide lærerstuderendes forståelse?

Seksualundervisningens historie

Seksualundervisning blev i 1940'erne indført i Københavns Kommune under navnet, seksualoplysning. Her var det primære fokus på de biologiske aspekter ift. køn og krop. Emner som

præventive midler blev berørt kort og uden dybdegående detaljer (Graugaard, 2014; Kjærgaard, 2022). Seksualundervisning blev herefter et obligatorisk, men timeløst fag. Her var der mere fokus på seksualundervisning som forebyggende og oplysende i forhold til egen krop og sundhed. Emnet blev i denne tidsperiode udvidet til at inkludere en større viden om seksuelle forhold og forståelse af kropslige funktioner (Bomholt, 2015; Kjærgaard, 2022).

I dag er seksualundervisning stadig en obligatorisk del af det danske grundskoleforløb, men indgår i det overordnede fag Sundheds- og Seksualundervisning og Familiekundskab (SSF), hvilket dækker over fagene: sundhed & trivsel, samt køn, krop & seksualitet. Der findes forskellige formål og fælles mål bag SSF, men da faget stadig er timeløst, er det op til den individuelle skole at beslutte, hvordan faget skal integreres (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019).

SSF blev, gennem en reform af læreruddannelsen i 2022, introduceret som et mindre valgfag på 2,5 ECTS-point, i et forsøg på at styrke fremtidige læreres viden og forståelse af fagets mål og formål (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2022: 5). Valgfaget er på nuværende tidspunkt implementeret i læreruddannelsen, hvor seksualundervisning bliver undervist under ét af kurssets fem moduler (Professionshøjskolen Absalon, 2024). Selvom seksualundervisningen i dag ligger som et frivilligt kursus på læreruddannelsen, er det kun et mindretal af lærerstuderende som vælger dette (Sex & Samfund, 2020; ALS Research, 2019: 8).

Efter gentagne opfordringer, og to elevstrejker arrangeret af gymnasiale elevforeninger og Sex & Samfund, har Folketinget vedtaget, at undervisning på seksualområdet skal være obligatorisk for gymnasieelever fra skoleåret 2023/24 (EMU, 2024). På trods af at faget er blevet obligatorisk i gymnasierne, er der dog stadig ikke noget krav om, at lærerne, som er blevet pålagt denne opgave, har en uddannelse indenfor feltet (EMU, 2024).

Der findes forskellige formål og kompetencemål som relaterer sig til SSF, mange af disse mål kan være svære for skoler at efterleve, uden tydelige retningslinjer og tilstrækkelig undervisningstid. Børne- og Undervisningsministeriet beskriver selv formålet med faget SSF som værende:

“Gennem undervisningen i det obligatoriske emne sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab udvikler eleverne viden, færdigheder og kompetencer til at kunne tage kritisk stilling og handle, for at fremme egen og andres sundhed og trivsel” (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019: 19).

Faget har klare intentioner om at fremme både individuel og kollektiv sundhed, hvilket er en høj målsætning. Målene bliver ofte vanskelige at opnå i dagligdagen, da lærerne ikke har de nødvendige ressourcer til at undervise i faget, hvilket kan resultere i et overfladisk eller ineffektivt undervisningsforløb. Derudover mangler der klare retningslinjer for lærerne til at undervise i faget, hvilket gør det svært at sikre, at lærerne har den nødvendige støtte og vejledning til at undervise i seksualundervisning (ALS Research, 2019: 9-12).

Børne- og Undervisningsministeriet belyser også gennem deres evaluering af SSF faget, hvordan skoleledere og skolelærere ser det timeløse aspekt af SSF, som en væsentlig barriere for undervisningen af fagets emner, og at der på mange skoler mangler en prioritering af emnet samt klar ansvarsfordeling af hvem der skal forvalte seksualundervisningen (ALS Research, 2019: 9).

Historisk set har seksualundervisningen primært fokuseret på de biologiske aspekter af køn og krop, men i dag forsøger den at omfatte et bredere spektrum af emner som identitet, grænser og sundhed. Det lovmæssige krav om obligatorisk seksualundervisning på de gymnasiale uddannelser skaber nye udfordringer for mange af de ansvarlige lærere, da de ikke er specialiseret inden for feltet. Disse faktorer kan føre til en overfladisk behandling af vigtige emner, og dermed til en utilstrækkelig forberedelse af eleverne, på de komplekse spørgsmål om seksualitet og sundhed. Dette understreger behovet for klare retningslinjer, bedre ressourcer og en mere omfattende uddannelse af lærere, så de kan opfylde de høje målsætninger, der er sat for SSF i Danmark.

Nuværende organisationer

Der findes forskellige organisationer i Danmark som har et særligt stort fokus på inklusion, bl.a. når det kommer til seksualundervisning i skolerne. Disse organisationer har forskellige måder at arbejde på, men har dét tilfælles, at de alle lægger vægt på, at eleverne i specialområdet - f.eks. dem med et handicap - skal have adgang til samme omfattende seksualundervisning som andre unge. Når man kigger på de forskellige organisationers hjemmesider, kan man få et indblik i deres mærkesager, samt de forskellige initiativer/projekter, de arbejder på. Dette er relevant baggrundsviden, da det skaber et overblik over allerede eksisterende mål og initiativer, som visse organisationer i forvejen har og arbejder på. Vi vil i dette afsnit redegøre for organisationer, som fokuserer på at skabe en mere inkluderende seksualundervisning.

Sex & Samfund

Sex & Samfund er en medlemsforening og NGO, som kæmper for alles ret til at bestemme over egen krop og seksualitet, og for retten til at leve et liv uden diskrimination. De arbejder med mange forskellige sager indenfor seksualitet, krop og køn - herunder samtykke, fri abort, seksualundervisning, LGBT+ rettigheder mm. Sex & Samfund lægger stor vægt på, at børn og unge indenfor specialområdet får den seksualundervisning, de har ret til og brug for (Sex & Samfund, u.å.). Under sektionen 'Undervisning på specialområdet' inde på deres hjemmeside, understreger foreningen vigtigheden af, at underviserne bliver klædt på til de mange forskellige hensyn, de skal tage. Ifølge Sex & Samfund betyder ting som disse, at det er vigtigt at kunne differentiere undervisningen (Sex & Samfund, u.å.). På Sex & Samfunds hjemmeside linker de til forskellige undervisningsmaterialer som de har udviklet i samarbejde med elever, undervisere og forældre, som de tilbyder til mellemtrin, udskoling og ungdomsuddannelser, hvor alt er gratis og tilgængeligt. Sex & Samfunds kerneopgaver er at oplyse og undervise i forskellige kurser. Sex & Samfund er en bred sex-NGO og man kan derfor booke dem til flere forskellige undervisningstemaer. Når man sender dem en forespørgsel, skal man vælge hvilket tema undervisningen skal tage udgangspunkt i, og man kan derefter konkretisere, hvilke specifikke ønsker man har til undervisningen. De 6 undervisningstemaer man kan vælge mellem er: 1) Venskab og følelser, 2) Online trivsel, 3) Krop og pubertet, 4) Normer og idealer, 5) Sex & prævention og 6) Grænser og samtykke (Sex & Samfund, u.å.).

Denne brede liste af temaer siger noget om, at organisationen er meget omfattende, og at de vælger at fokusere på mange forskellige områder, fremfor ét specifikt. De kan derfor godt producere undervisningsmateriale til individer med handicap, men det er langt fra deres eneste fokusområde. Dog kan kategoriseringen af temaerne samtidig virke rammesættende for nogle, og derved fremstå som om, at ens undervisningsbehov *skal* høre til én af de ovenstående kategorier.

SUMH

En anden organisation, der ønsker bedre og mere omfattende seksualundervisning, er Sammenlutningen af Unge Med Handicap (SUMH). SUMH er en paraplyorganisation for og af unge med handicap, som er bygget op omkring 8 forskellige aspekter indenfor ungdomslivet:

1. **Seksualitet:** at alle unge med handicap har ret til viden om krop, køn, seksualitet og kærlighed.
2. **Ta' ordet:** At unge med handicap bliver inddraget og lyttet til, når det kommer til udviklingen af samfundet og de beslutninger, der træffes.
3. **Arbejdsliv:** At unge med handicap kan få et arbejde med lige muligheder, der opfylder deres ønsker, og som er til gavn for dem selv og arbejdsmarkedet.
4. **Uddannelse:** At alle har ret til en uddannelse, og at der skal være et fleksibelt uddannelsessystem, der støtter og guider børn og unge med handicap.
5. **Fritid og fællesskab:** At bekæmpe ensomhed hos unge med handicap, så de kan få det fritidsliv, de ønsker.
6. **Internationalt arbejde:** At alle unge med handicap kan leve det liv de ønsker - også globalt. SUMH har bl.a. et samarbejde med to handicaporganisationer i Uganda og Sierra Leone.
7. **Online-liv:** At alle unge med handicap kan begå sig trygt online, da de sociale medier fylder meget i nutidens samfund, og størstedelen af fællesskaber efterhånden findes online.
8. **Tilgængelighed:** At der skabes fysiske, pædagogiske og sociale rammer, så unge med handicap kan leve det liv, de ønsker.

(SUMH, u.å.).

SUMH ønsker, at samfundet skal indrettes bedre til mennesker med funktionsnedsættelser. De arbejder derfor med en masse udviklingsprojekter, der sætter fokus på seksualitet og handicap, samt udviklingen af viden og materialer, der kan bruges af fagpersoner og unge selv. SUMH ønsker derved et øget fokus på den mangfoldige krop og seksualitet, og har på baggrund af dette udformet følgende anbefalinger til seksualitetsområdet: 1) seksualundervisning og –vejledning for unge med handicap skal prioriteres i kommunerne, og der bør laves en lokal plan, 2) Der skal indføres obligatorisk seksualundervisning på ungdomsuddannelser, herunder STU'er, 3) Personale og fagpersoner skal klædes på til at tale om seksualitet og 4) der skal afsættes ressourcer til, at alle bosteder, dagtilbud, specialskoler og STU'er kan arbejde med seksualitet og seksualundervisning (SUMH, u.å.).

Inde på SUMHs hjemmeside kan man finde projekter og undervisningsmateriale til mennesker i specialområdet, der f.eks skal hjælpe dem med at sætte grænser for dem selv og deres kroppe. Derudover har de videoer som undervisere kan bruge i seksualundervisningen, og lavet en "sex

pakke”, der bestilles af folk med handicap, som har brug for at søge information om krop, følelser, sex mm. Denne pakke har vi selv fået tilsendt pakken, hvilket indeholdte: 1) Øvelse: ‘Tag temperaturen’ hvor de unge skal tage stilling til nogle forskellige eksempler og reflektere over egne grænser, 2) Brochure om film til seksualundervisning, 3) Postkort til SUMHs Ligestykt-webapp, 4) Diplom, der kan kopieres til elever, der deltager i undervisningen og 5) Kondomer.

Denne pakke er et godt eksempel på, hvordan undervisningsmateriale kan se ud, når det skal være mere omfattende og når det skal inkludere elever, der kan have svært ved at identificere/udtrykke deres behov, eller sætte personlige grænser for dem selv. Øvelserne kan fungere som vejledning og støtte, da det kan få eleverne til at reflektere over emner, som de måske aldrig har taget stilling til. Pakken giver indblik i SUMHs ønske om undervisningsmateriale, der er udviklet i øjenhøjde med børn og unge. Udover diverse materialer og projekter på SUMHs hjemmeside, tilbyder organisationen også at komme ud og afholde oplæg, hvor de deler ud af deres faglige viden, giver rådgivning i handicappolitik og mulighed for at få besøg af unge med handicap, der kan fortælle deres egne historier.

SUMH er, i modsætning til Sex & Samfund, kun rettet mod unge med handicap. Organisationen er bygget med og af folk med handicap, og de fokuserer udelukkende på inklusionen af handicappede - i alle aspekter af livet. Dette afspejler deres producerede materiale i den grad. Der bliver både produceret materiale til unge med handicap, til forældre af unge med handicap, til forskellige foreninger, til kommuner mm., og det fremgår tydeligt, hvem der har produceret materialet, og hvad hensigten bag det producerede materiale er. SUMH er også passioneret omkring, at etniske minoriteter skal inkluderes i handicaporganisationer, og har bl.a lavet rapporter som ‘Handicaporganisationer er også for etniske minoriteter’. Dette siger noget om, at de som organisation er til for alle i Danmark med et handicap - uden undtagelser.

Normstormerne

Normstormerne er en selvstændig organisation, der i 2012 blev dannet som et projekt under LGBT+ Ungdom, Sex & Samfund og AIDS Fondet. De startede oprindeligt med at undervise på forskellige folkeskoler i København, men har gennem årene udvidet deres undervisning til skoler i hele landet. I 2022 indtrådte der en intens debat om normkritisk undervisning i folke-

skolerne, og herunder begyndte Normstormerne for alvor at blive omtalt i medierne. I dag opererer Normstormerne som en 100% frivilligt drevet forening, der er helt uden bevilling (Normstormerne, u.å.). Deres tilgang til undervisningen er en blanding af oplæg, øvelser, casearbejde, lege og dialog, hvor de går meget op i at tilpasse undervisningen, så den passer til de forskellige behov og ønsker. Derudover anvender de metoder som inddrager deltagerne, og som involverer emner, der hører til deltagernes hverdag og omgivelser. Ifølge Normstormerne er formålet med undervisningen at belyse hvordan normer er med til at definere hvem og hvad der er rigtigt og forkert, hvilket kan resultere i diskrimination og manglende repræsentation. Normkritisk undervisning er derfor et godt redskab til at mindske mistro (Normstormerne, u.å.).

I form af materiale, linker de inde på deres hjemmeside til forskellige normkritiske ressourcer, som f.eks. børnebøger, normkritik, pædagogik, LGBTQ+ - materiale, Intersektionalitet og anti-diskrimination. Normstormerne har dét tilfælles med de andre to organisationer, at de tilpasser undervisningen alt efter de forespørgsler, der bliver lavet. Desuden er hele essensen af deres organisation bygget op omkring normkritik og inklusion, hvilket bestemt er relevant i denne sammenhæng, da denne læren er med til at dæmpe samfundsnormerne, og normalisere forskelligheder.

Med denne kontekstuelle viden, som har givet os et indblik i organisationernes måder at arbejde på, har vi nu en idé om hvilke initiativer der i forvejen findes, samt inspiration til hvordan man kan facilitere en mere omfattende seksualundervisning.

Teori

I dette afsnit vil vi redegøre for, hvordan begrebet 'handicap' forstås i vores samtid. Derudover vil vi uddybe, hvordan Disability Studies udfordrer den normative opfattelse af handicap, samt hvordan denne opfattelse begrænser de muligheder, der er tilgængelige for personer med handicap. Endelig vil vi undersøge, hvordan intersektionalitet kan udfordre nogle af disse dynamikker og samfundsstrukturer.

Samtidens forståelse af begrebet 'handicap'

Handicap er et begreb, som er samfundsbetinget og som hele tiden udvikler sig. I dag anvender samfundet primært betegnelserne handicap og funktionsnedsættelse til at beskrive mennesker, der lever med en langvarig fysisk, psykisk, intellektuel eller sansemæssig funktionsnedsættelse (Det Centrale Handicapråd, u.å.). Denne forståelse virker relativt håndgribelig og forståelig, men begrebet er mangfoldigt og udvikler sig i takt med samfundet. I dag er der langt større fokus på mangfoldighed, diversitet og ligestilling for alle mennesker, uanset om det drejer sig om etnicitet, seksualitet eller handicap. Begrebet handicap kræver derfor en langt mere kompleks tilgang, da mennesker, uanset om de har et handicap eller ej, består af mange facetter.

Handicap opstår ofte som et resultat af de barrierer, samfundet stiller op, snarere end udelukkende på grund af en persons fysiske eller mentale tilstand. Disse barrierer kan være både fysiske, men også socialt konstruerede. Fysiske barrierer kan bl.a. inkludere trapper uden ramper, utilgængelig offentlig transport, eller mangel på tilpassede arbejdspladser, som på baggrund af dette skaber følelsen af handicap og eksklusion (Danske Handicaporganisationer, u.å.). De sociale barrierer er ofte skabt af samfundets normer og forventninger til, hvordan en person skal fungere og se ud. Disse normer marginaliserer dem, der afviger fra disse standarder, og skaber igennem social eksklusion og forventning, en oplevelse af handicap (Danske Handicaporganisationer, u.å.). Handicap er derfor ikke længere kun en fysisk eller medicinsk betegnelse, men derimod noget der bliver skabt i mødet med et ekskluderende samfund. Dette vil vi også belyse gennem Disability Studies som ser handicap, som mere end bare en medicinsk tilstand og som dermed bryder den medicinske diskurs (Watson & Vehmas, 2020: 5).

Disability Studies - Handicap som et fænomen

Handicappede individer har gennem historien været udsat for marginalisering og stigmatisering i samfundet. Ifølge Catherine Kudlick, professor i historie, forsøger Disability Studies at belyse og ændre dette ved at udfordre stereotypiske opfattelser af handicap. Formålet er på den måde at fremme en mere nuanceret og inkluderende forståelse af handicap (Kudlick, 2005: 558). Kudlick udfører en historisk gennemgang af, hvordan handicap er blevet set på og italesat igennem historien. Hun fremhæver, at handicap ofte er blevet brugt som en måde at definere 'den anden' på og til at opretholde sociale normer, der i høj grad er forankret i en medicinsk diskurs (Kudlick, 2005: 158). Handicap bliver gennem den medicinske diskurs set som værende afvigende fra at være 'normal', og derfor er målet ofte at bringe den handicappede så tæt på dette

ideal. Disability Studies belyser derimod handicap som mere end bare en medicinsk tilstand og bryder dermed med den medicinske diskurs. I forlængelse heraf, argumenterer professor i sociologi, Nicholas Watson, og professor i specialundervisning og -pædagogik, Simo Vehmas, for at Disability Studies bør undersøge handicap som en socialt konstrueret kategorisering og analysere, hvordan samfundet repræsenterer, behandler og italesætter personer med handicap (Watson & Vehmas, 2020: 5).

Aktivist og forfatter med fokus på disability, Simi Linton, fremhæver at en essentiel dimension inden for Disability Studies omfatter en kritik af den traditionelle opfattelse af handicap som en individuel byrde, der skal løses gennem interventioner og rehabilitering (Linton, 1998: 121-123). Derimod er der fokus på, hvordan samfundets opbygning og institutionalisering bidrager til at ekskludere handicappede, og det er netop dette Disability Studies sætter spørgsmålstegn ved. Det vil sige, at Disability Studies, i stedet for at 'fikse' enkeltpersoner, søger at omforme samfundets strukturer og holdninger for at fremme inklusion og lige muligheder for handicappede (Linton, 1998: 123-124). Derved er der fokus på normer og strukturer i samfundet, og hvordan udfordringer og barrierer opstår for personer med handicap (Linton, 2015: 518). I dette perspektiv, som handicap-aktivist, Simi Linton, beskriver som den sociale model af handicap, er det ikke selve handicapet, der begrænser individet, men derimod samfundets kategoriseringer, diskursive rammer og manglende inklusion. Derved er der ikke kun fokus på, hvordan samfundet ekskluderer individer med handicap, men også de underliggende regler, der skaber denne eksklusion (Linton, 2015: 519). Disability Studies sætter spørgsmålstegn ved: "“what is the nature of those rules, who constructed them, and whose interests they serve’.” (Linton, 2015: 519).

En mere inkluderende seksualundervisning

Sexolog og seksualitets underviser, Mitchell Tepper, belyser manglen på diskurs og fokus på nydelse i samfundets seksualundervisning i sin artikel '*The missing discourse of pleasure*' (2000). I artiklen trækker Tepper både på sine egne oplevelser, som individ med en rygmarvsskade, og på sin forskning om nydelse hos handicappede individer, heriblandt personer med rygmarvsskader. Den traditionelle medicinske og biologiske opfattelse af sex ses primært som et middel til reproduktion. I dette perspektiv betragtes individer med handicap ikke som acceptable kandidater til reproduktion eller som i stand til at nyde sex for fornøjelsens skyld. De bliver derimod: " (...) viewed as child-like and in need of protection." (Tepper, 2000: 285).

Dette er en problemstilling, som Tepper igennem Disability Studies forsøger at belyse og ændre ved at udfordre disse begrænsende opfattelser.

Derved er der ud fra det perspektiv, der bliver belyst gennem Disability Studies, en del problematiske aspekter ved den nuværende tilgang til seksualundervisning. Dette skyldes i høj grad, at der er fokus på hvilke risici, der kan følge med ubeskyttet sex, hvilket kan medføre seksuelle sygdomme eller en uønsket graviditet. Derudover pointerer de to professorer i socialt arbejde og uddannelse, Charmaine Agius Ferrante og Eileen Oak, for at seksualundervisning igennem den medicinske diskurs i høj grad er præget af normative forståelser af både kroppen, seksualitet og køn (Ferrante & Oak, 2020: 391). Den nuværende seksualundervisning stræber mod en bredere inklusion af forskellige aspekter og perspektiver, såsom fokus på krop og køn, samtykke, grænser, fri abort og LGBT+ rettigheder (Sex & Samfund, u.å.). På trods af disse fremskridt er der stadig mangler, især når det kommer til at integrere nydelse og lyst i undervisningen om seksualitet. Disse mangler er specielt vigtige for individer med handicap, da de kan have en betydning for deres oplevelse af sex og deres egen seksualitet. Derved kan denne mangel på inklusion medføre en følelse af fremmedgørelse og diskrimination hos handicappede individer, der samtidigt også kan opleve, at deres seksualitet og seksuelle behov ikke er anerkendt. Denne mangel på inklusion kan medføre, at personer med handicap opbygger et dårligt selvværd og seksuelt selvværd (Tepper, 2000: 288).

“Low sexual self-esteem combined with the likes of physical limitations, diminished sensation, lack of escalating arousal, difficulty with ejaculation, or difficulty with orgasm may make sex and sexual relationships seem pointless, may reaffirm unexpressed beliefs of asexuality, and may lead to the conclusion “why bother.” of emotional isolation so many of us feel even though we are socially integrated.” (Tepper, 2000: 288).

Det er blandt andet på grund af denne snævre opfattelse af sex og seksualitet, der ofte omhandler reproduktion, som bidrager til en forståelse af handicappede som værende ikke-seksuelle eller aseksuelle. I denne forbindelse bliver handicappede generelt ikke indtænkt som individer, der kan være seksuelle. Tepper, argumenterer på lige fod med professorerne i sociologi, Margaret Campbell og Alan Santinele Martino samt professor i sundhed og samfund, Charlotta Löfgren-Mårtenson, i deres artikel *‘Crippling Sex Education’* (2020), netop for, at handicappede kan føle sig begrænsede i deres muligheder for at udtrykke sig seksuelt eller føle sig

ekskluderet på grund af deres handicap, hvilket kan medføre en følelse af eksklusion og isolation (Campbell, Löfgren-Mårtenson & Martino, 2020: 361; Tepper, 2000: 288).

Denne forståelse er derudover også med til at forstærke stigmatiserende forståelser, der bygger på at handicappede ikke er i stand til at opleve seksuel nydelse (Tepper, 2000: 288). Ferrante og Oak, argumenterer i forlængelse heraf, at undervisningen på den måde både er fastholdt af samfundsnormerne og er med til at reproducere dem (Ferrante & Oak, 2020: 391).

Kroppens udtryk

Akademiker og forfatter, Sara Ahmed, kan i forbindelse med Disability Studies bidrage til, at skabe et dybere indblik i, hvordan individer bliver formet af mødet med andre og omverden, samt hvad de lærer i seksualundervisningen. Ahmed argumenterer for, at individet og kroppen bliver formet ud fra hvad den kommer i kontakt med, og udsat for (Ahmed, 2007: 152). Derved er normative forståelser og kategoriseringer også med til at forme de rum, individerne begår sig i og deres muligheder. Ahmed anvender udtrykket “den habituelle krop”, til at beskrive hvordan gentagelse er med til at forstærke normer, og skabe forventninger til hvad man kan og ikke kan, og dermed hvad der bliver betragtet som normalt (Ahmed, 2007: 157). På den måde bidrager gentagelser til at forme de muligheder, kroppen har til rådighed, og til at: “(...) shape what bodies can do” (Ahmed, 2007:156). Dette betyder endvidere at rum bliver formet ud fra nogle kroppe mere end andre, og derved vil nogle kroppe altså passe bedre ind end andre (Ahmed, 2007: 157). Ahmed pointerer følgende:

“The effect of this ‘around whiteness’ is the institutionalization of a certain ‘likeness’, which makes non-white bodies feel uncomfortable, exposed, visible, different, when they take up this space.” (Ahmed, 2007: 157).

I forbindelse med seksualundervisningen betyder dette, at den normative opfattelse af handicap også er med til at forme og begrænse, hvilket mulighedsrum der er til rådighed. Dette gælder ikke kun for etniske forskelle, men også for andre marginaliserede grupper, såsom individer med handicap.

Derudover har individer med handicap generelt udfordringer med at få information om seksuel sundhed. I nogle tilfælde skyldes det, at disse personer bliver behandlet på baggrund af stigmatiserede forståelser om handicappede, og at de ikke er lige så seksuelle som ‘normale’ mennesker (Campbell, Löfgren-Mårtenson & Martino, 2020: 361). Når det kommer til forståelsen

af normalisering, bygger det på en antagelse om, at der er noget, der er 'normalt', og noget, der er 'unormalt', og dermed noget, der er bedre at være end andet. I forbindelse med Disability Studies og for handicappede individer kan denne fastholdelse af normative forståelser være problematisk. Dette skyldes, at handicappede individer bliver sammenlignet med hvilke forventninger, der er til at være 'normal', og at man skal opnå dette på en bestemt måde. Handicappede individer bliver derved ofte fastholdt og begrænset af negative antagelser og forståelser, specielt i forbindelse til sex og seksualitet: "Disabled populations are not viewed as acceptable candidates for reproduction or even capable of sex for pleasure." (Tepper, 2000: 285). Derfor er det afgørende, at seksualundervisningen netop ikke videre producerer denne diskurs. Der skal derimod tilbydes et inkluderende rum, der kan omfavne de individer, der falder udenfor normen.

Disability Studies forsøger netop at ændre dette narrativ ved at sætte spørgsmålstejn ved, hvordan 'normal' bliver defineret, og udfordre de sociale praksisser og politikker, der bygger på en normativ samfundsforståelse (Ferrante & Oak, 2020: 387). Disse normative forståelser af, hvordan man har sex, er også med til at begrænse, hvad der bliver kategoriseret som seksuelt: "Sex is portrayed as a privilege of the white, heterosexual, young, single and non-disabled." (Tepper, 2000: 285). Dette kan medføre, at personer, som ikke lever op til disse forståelser, føler sig utilstrækkelige og tager afstand fra deres egen seksualitet (Tepper, 2000: 285).

Campbell, Martino og Löfgren-Mårtenson, forsøger at belyse handicap i forbindelse med seksualundervisning. De fremhæver en række udfordringer vedrørende tilpasningen af undervisningen til handicappedes behov. Denne manglende tilpasning af undervisningen skaber en forståelsesmæssig mangfoldighed, der ofte komprimerer det handicappede individ ned til stereotypet forståelser og fordomme omkring handicap, fremfor at anerkende den enkeltes unikke krop og seksuelle identitet (Campbell, Löfgren-Mårtenson & Martino, 2020). Dette betyder at undervisningen sjældent er tilpasset handicappede, hvilket medfører en manglende forståelse for den enkeltes krop og måde at være seksuel på. På den måde, bliver det handicappede individ komprimeret ned til, hvilke forståelser og fordomme, der er om handicap, frem for at have fokus på det enkelte individ (Campbell, Löfgren-Mårtenson & Martino, 2020: 361-362). Derved formår seksualundervisningen ikke at: "(...) extend the boundaries of sexuality education and address issues of sexual ethics, pleasure and desire." (Ferrante & Oak, 2020: 391). Ved at belyse seksualundervisningen gennem et Disability Studies perspektiv, ville disse

mangler blive belyst, da Disability Studies netop fokuserer på at anerkende individuelle forskelligheder og udfordringer.

For at belyse seksualundervisningen gennem Disability Studies er det vigtigt at fokusere på de enkelte individer og skabe et rum, der ikke begrænser dem, som ikke lever op til en normativ forståelse af, hvad det vil sige at være seksuel (Linton, 1998: 123). Dette fokus bidrager endvidere til, at seksualundervisningen udfordrer den medicinske diskurs, og netop sætter spørgsmålstegn ved de samfunds forventninger, der er med til at ekskludere handicappede individer. For at opnå dette, er det afgørende at have et fokus på at omfavne hvert enkelt individ, hvilket kan belyses gennem et intersektionelt blik, i forlængelse af Disability Studies. Ved at gøre dette, opnår vi et dybere indblik i individernes forskelligheder, og hvorfor de netop kan føle sig anderledes eller forskellig.

Forskellighed

Intersektionalitet, er et begreb udviklet inden for feministisk teori og studier af race og køn, der fremhæver kompleksiteten af menneskelig identitet og sociale strukturer ved at undersøge, hvordan forskellige faktorer som f.eks. køn, etnicitet, identitet, mm., krydser og påvirker hinanden gensidigt. Ifølge Dorthe Staunæs og Dorte Marie Søndergaard (2006: 47) åbner intersektionalitet op for nye måder at tænke identitet og handlemuligheder på, og har potentiale til at skabe modstandsstrategier imod eksisterende magtstrukturer. Samtidig udfordrer intersektionalitet traditionelle opfattelser af identitet og magt ved at undersøge, hvordan forskellige sociale kategorier interagerer på komplekse og dynamiske måder. Fokus på intersektionalitet i seksualundervisningen kan bidrage til at se på det enkelte individ, som en helhed. Samtidigt, bidrager det også til at skabe et rum der er omfavnende, og giver individerne redskaber til at sætte spørgsmålstegn ved ekskluderende normative forståelser, frem for at sætte spørgsmålstegn ved hvorfor de ikke falder under disse (Staunæs & Søndergaard, 2006: 50).

Derudover kan intersektionalitet i seksualundervisningen også give mulighed for at forstå handicap som mere end en isoleret kategori, og i stedet betragte det som en del af en kompleks mængde identiteter og sociale faktorer. Intersektionalitet giver mulighed for at forstå, hvordan handicap kan være formet af og spille sammen med andre sociale kategorier såsom køn, etnicitet, klasse, seksualitet osv (Phoenix, 2006). Dette anerkender, at handicap ikke kun er en isoleret tilstand, men snarere en del af en persons samlede identitet, der kan være påvirket af mange andre faktorer i personens liv. Individer der lever med et handicap, er en mangfoldig

gruppe med forskellige erfaringer, behov og udfordringer, og brugen af intersektionalitetsbegrebet kan her anerkende og adressere denne mangfoldighed ved at tage hensyn til de forskellige måder, hvorpå handicap kan interagere med andre sociale faktorer og skabe forskellige oplevelser og behov. Derudover kan et intersektionelt perspektiv bidrage til at belyse overlappende sociale kategorier og komplekse samspil, der ikke nødvendigvis ville komme til syne udelukkende gennem Disability Studies. Dermed åbner intersektionaliteten for nye refleksioner over, hvordan handicap ikke blot er en isoleret tilstand, men snarere en del af en kompleks mængde af identiteter og sociale faktorer (Phoenix, 2006: 134). Derved bidrager intersektionalitet også med, at skabe blik for forskellige oplevelser af at være handicappede, og gør plads til forskellige typer af handicap og handicap som et fænomen.

Historisk set, har handicappede individer altid været udsat for marginalisering og stigmatisering, hvilket Disability Studies forsøger at ændre på, ved at udfordre stereotypiske opfattelser og fremme en mere inkluderende forståelse. Ved at betragte handicap som en socialt konstrueret kategori, frem for en medicinsk afvigelse, belyser forskere som Catherine Kudlick og Simi Linton, hvordan samfundets strukturer og normer ekskluderer handicappede. I seksualundervisningen er der en mangel på fokus vedrørende nydelse og lyst, hvilket bidrager til følelsen af fremmedgørelse blandt handicappede. Disability Studies og intersektionalitet fremhæver behovet for en mere inkluderende og nuanceret tilgang i seksualundervisningen, som anerkender mangfoldigheden blandt de enkelte individer og udfordrer normative forståelser. Dette kan fremme seksualundervisningen ved at skabe et mere inkluderende miljø, hvor handicappede får lige muligheder og anerkendes som fuldgældige deltagere i alle aspekter af livet.

Metode

I dette afsnit vil vi introducere vores valg og sammenkobling af metode, samt fremgangsmåden for indsamlingen og bearbejdning af vores empiri. Ydermere vil vi i følgende afsnit komme ind på kritiske refleksioner og forbedringer relateret til vores workshop.

Indledende semi-struktureret interview (Sofie Krog fra SUMH)

Som et indledende trin i vores projekt, etablerede vi kontakt med forskellige organisationer, der arbejder med at skabe mere inkluderende rammer for seksualundervisning, herunder Sex

& Samfund samt SUMH. Sex & Samfund, var desværre ikke interesseret i at indgå et samarbejde, men SUMH var derimod villige til at hjælpe projektets opstartsproces, ved at formidle deres mærkesager samt give os et indblik i, hvordan organisationen arbejder med individer med handicap. Gennem vores korrespondance med SUMH arrangerede vi et telefoninterview med Sofie Krog, som er projektleder inden for seksualitetsområdet. Formålet med at tage fat i organisationen, SUMH og herunder Krog, var at få indsigt i en konkret organisation, hvis fokus er at fremme unge handicappede til at leve det ungdomsliv de ønsker (Bilag 1 & 2).

Interviewet blev gennemført som et semistruktureret interview, hvilket betyder, at vi konstruerede en række spørgsmål, som opfordrede til en dybdegående samtale om emnet. Brinkmann beskriver et semistruktureret interview som en metode til at opnå indsigt i informantens livsverden og fortolke beskrevne fænomener (Brinkmann, 2013: 21). Det adskiller sig fra en samtale ved at have et formål om, at skabe struktur og magtfordeling (Kvale, 1997: 131). Det semistrukturerede interview giver mulighed for at afvige fra interviewguiden, hvis informanterne bringer nye perspektiver frem, hvilket skaber en fleksibilitet i at udforske interviewets udvikling løbende (Brinkmann, 2013: 21).

Det semistrukturerede interview med Sofie Krog udgjorde en central del af vores opstartsfase, da det førte til videre refleksion og forståelse af den eksklusion individer med handicap oplever. Vores samtale med Krog gav os værdifulde perspektiver og bekræftede, at vores fokus på handicap kan bidrage til en mere inkluderende seksualundervisning på tværs af handicap. Hendes input var med til at forme vores forståelse og tilgang til emnet, og har styrket vores overbevisning om projektets relevans.

Valg af deltagere

Under projektets opstart reflekterede vi meget over, hvem vi ønskede at interviewe. Vi havde problemer ved at finde projektets retning og derved også, hvilken viden vi var interesseret i at opnå gennem projektet. Vi endte med et fokus på lærerstuderende som har valget kurset SSF. Vores beslutning om at bruge lærerstuderende som deltagere bunder i, at vores undersøgelse omhandler implementeringen af et nyt emne i fremtidens seksualundervisning. Det er oplagt at udvælge en gruppe lærerstuderende, da det er dem der i fremtiden kommer til at undervise i emnet. For os er det essentielt at indgå i dialog med denne gruppe, da det giver os et indblik i deres tanker omkring emnet, samt muligheden for at observere, hvilke refleksioner der eventuelt opstår hos dem, gennem vores workshop.

Vi overvejede at interviewe lærere som underviser i seksualundervisning, for at høre deres perspektiv på, hvordan handicap kunne inddrages i undervisningen. Men da kun et mindretal af disse lærere havde gennemført SSF kurset (ALS Research, 2019: 8), følte vi det mere relevant at fokusere på lærerstuderende. Vores forhåbning er derved at lærerstuderende kan bidrage med nogle nye perspektiver på hvordan seksualundervisning skal forvaltes.

Efterfølgende tog vi kontakt til diverse forskellige lærerseminarier, hvorved Professionshøjskolen Absalon svarede tilbage. Vi kom dermed hurtigt i kontakt med Heidi Vikkelsø Nielsen, som er underviser på Absalon. Hun fik skabt en kontakt til de lærerstuderende, hvor fire førsteårselever vendte tilbage og havde interesse for at medvirke i vores workshop. Disse fire lærerstuderende valgte vi derfor at gå med.

Workshop

I bogen *'Når dialog og samskabelse er mere end plusord'* (2018) beskriver Birgitte Ravn Olesen, Louise Phillips og Tine Rosenthal Johansen samskabelse som en proces, hvor forskellige aktører, såsom borgere og organisationer, samarbejder om at skabe ny viden, løsninger eller forandringer. Samskabelse indebærer en ligeværdig og inkluderende tilgang, hvor alle parter bidrager med deres perspektiver, ressourcer og erfaringer. Formålet er at opnå fælles forståelse, konsensus og arbejde mod fælles mål gennem dialog og samarbejde i et tillidsfuldt og trykt rum, hvor alle føler sig hørt og respekteret. Forfatterne understreger også, at det er vigtigt at håndtere spændinger og modsigelser mellem forskellige interesser og værdier på en reflektiv måde, da disse kan føre til innovative løsninger (Olesen, Phillips, & Johansen, 2018).

Vi valgte derfor, at opbygge vores workshop på baggrund af de samskabende metoder, fotoelicitering og erindringsværkstedet. Formålet med workshoppen var at facilitere en samskabelsesproces, hvor vi sammen med deltagerne åbnede op for en dialog omkring handicap og seksualundervisning. I en samskabelsesproces, kan metoden fotoelicitering fremme dialog, refleksioner og forståelser mellem deltagerne. Ved at bruge udvalgte billeder som et redskab til at starte samtaler, diskussioner og forhandlinger, mener vi at fotoelicitering bidragede til at skabe et fælles udgangspunkt for kommunikation og samarbejde. Erindringsværkstedet blev i forlængelse af fotoeliciteringen, brugt til at indsamle og dele erindringer, historier og erfaringer fra forskellige deltagere. Vi har valgt at kombinere disse to metodiske tilgange, for at skabe en reflektiv tilgang til at fremme dialog og forståelse i et samarbejde med deltagerne.

Fotoelicitering

Fotografier og digitale billeder spiller en vigtig rolle i, hvordan samfundet repræsenterer og kommunikerer. Billeder udvikles og deles hurtigt via sociale medier og online platforme, hvilket skaber forskellige forståelser, oplevelser og kontekster for billederne (Ndione & Remy, 2018: 61). Det er i forlængelse af denne udvikling, at fotoelicitering blev udformet, som en kvalitativ forskningsmetode. Fotoelicitering som metode har til formål at hjælpe med at visualisere komplekse problemstillinger, skabe engagement og bidrage til en dybere forståelse af forskellige perspektiver. Igennem metoden undersøges, hvordan deltagerne forstår og fortolker billederne, og hvilken betydning de tilskriver dem personligt (Ndione & Remy, 2018: 61). Fotoelicitering beskrives altså som værende:

“As a technique for collecting qualitative data as part of a comprehensive approach to social research, photo-elicitation is based on a creative dialogue with informants about the way in which subjects interpret, negotiate or defend the meaning of photos (Pink, 2001)” (Ndione & Remy, 2018: 62).

Der er derfor, ikke kun fokus på den enkelte deltager, men også på samspillet mellem deltagerne. Der undersøges, hvordan de forsvare deres forståelser og oplevelser i diskussioner, og i mødet med de andre deltagers synspunkter. Metoden giver altså adgang til deltagernes oplevelser og indtryk, i samspillet med andre. Ydermere tillader metoden deltageren at kunne “tænke i billeder”, og dermed bidrager billederne til, at berøre emner og oplevelser, som et middel til at identificere tilbagevendende temaer for deltagernes oplevelser og indtryk. Man må altså: “(...) take into account the meaning individuals ascribe to their behaviour, which is what makes them truly human’ (Schnapper, 2012: 1)” (Ndione & Remy, 2018: 62). Ved at anerkende og forstå disse personlige perspektiver og værdier, skaber man rum for samskabelse, hvor alle føler sig hørt og respekteret.

Basil Collier (1967) introducerede metodens principper, grundlæggende fordele og fornuften i at bruge dem som en del af en forskningsmetode (Ndione & Remy, 2018: 62-63). Collier sammenlignede metoder som var baseret på interviews alene, med metoder hvorved fotografierne fungerede som centrale for interviewene. Hermed fandt han, at man ved at anvende fotografierne frembragte mere præcise og omfattende data. Billederne fungerede derved som den strukturerede del i interviewene, hvor de hjalp deltagerne med at fremkalde erindringer og udvekslinger, samtidig med at de bibeholdt metodens struktur i interviewet (Ndione & Remy, 2018:

62-63). Coiler beskriver at “ (...) the images make it possible to start an interview and steer it in directions that could not have been approached without them” (Ravalet et al., 2015).” (Ndione & Remy, 2018: 62-63).

I sit arbejde med fotoelicitering som metodisk tilgang, arbejder man indenfor en trekantsmodel, hvilket vil sige, at der etableres et trekantet-forhold mellem forskeren (os), interviewpersonen (dem) og billederne (Ndione & Remy, 2018: 63). Denne trekantsmodel kan dog skabe nogle udfordringer, som man som forsker skal være observant på:

“The challenge for the researcher is to induce the participant to produce meaning, and the relationship between researcher and participant is transformed because it is built around exchange, or even collaboration’ (Catoir-Brisson and Jankeviciute, 2014: 126)” (Ndione & Remy, 2018: 63).

Samtidigt skal man være anerkendende overfor, at selve billederne er produceret og konstrueret i samskabelse mellem forskeren og deltageren, og dermed hver især er unikke (Ndione & Remy, 2018: 63). Magtstrukturer vil være mere afbalancerede i denne metode end i et traditionelt interview. Som forskere inviterer vi deltagerne ind i en samskabelsesproces, hvor deres holdninger vægtes ligeså højt som vores. Derved er der ikke tale om en ‘vidende’ forsker, tværtimod flyder magten mellem deltagerens fortolkning af fotografierne, hvorved forskeren derefter kan drage konklusioner og analysere på dette (Ndione & Remy, 2018: 63). Denne fortolkning af billederne afspejler også, hvordan deltagerne har forskellige opfattelser, alt efter hvor de kommer fra kulturelt, deres opdragelse og sociale klasser osv. (Ndione & Remy, 2018: 64). På denne måde opnår man også indsigt i, hvilke forståelser og normer der dominerer i den kontekst, de kommer fra.

Erindringsværksted

Begrebet, erindringsværksted, beskriver den proces, hvorved man fremkalder og husker tidligere erindringer. Erindringer er en dynamisk proces, som bliver påvirket af hverdagens forskellige faktorer, og dermed går andre erindringer tabt og nye dannes. Når man ønsker at arbejde med et erindringsværksted, skal man derfor være opmærksom på, at det er det enkelte individs erindringer, som man dykker ned i. Ydermere kan erindringerne dermed ikke nødvendigvis tilskrives andres oplevelser og erindringer, men kan oftest kobles til et større samfundsstrukturelt aspekt (Staunæs, 2022: 79).

Den tyske marxistiske teoretiker og aktivist, Frida Haug, var grundlæggeren af den feministiske metode, erindringsarbejdet - erindringsværkstedet. Denne metode rummer kritiske refleksioner, som oftest er kollektive, hvorved det sættes i forbindelse til at kunne uddybe individuelle erindringer, oplevelser og erfaringer, som mest af alt bygger på samfundets magtstrukturer og diskurser, som hersker i hverdagen (Krøjer et.al., 2023: 4). Det er med udgangspunkt i de personlige erindringer, at der kan udvikles et større billede af, hvordan samfundets er struktureret og hvorpå man kan skabe forandring (Krøjer, et.al., 2023: 4). Denne metode kan, i vores tilfælde, bidrage til at belyse deltageres oplevelser af seksualundervisning og de dominerende diskurser, de navigerer i. Ved at kombinere erindringsarbejde med fotoelicitering kan vi gennem samskabelse få en dybere forståelse af, hvordan deltagerne ser sig selv og deres oplevelser i konteksten af samfundets strukturer og magtforhold.

Derudover beskriver, Dorte Staunæs (2022), erindringsværkstedet som værende en metode, hvis formål ikke blot er at afdække individuelle og et begrænset selv, men derimod at undersøge, hvordan såkaldte diskursive tråde kan være med til at skabe tråde på tværs af egne fortællinger og oplevelser. Metoden har altså til formål at afvige fra de individuelle personlighedshistorier, og derved frembringe forskellige fortællinger som kommer frem i en given kontekst (Staunæs, 2022: 79).

Ud fra redegørelsen af de valgte metoder kan vi nu beskrive hvordan vi i dette projekt har kombineret metoderne, argumentationen for dette valg, samt vores fremgangsmåde for indsamlingen af empiri.

Argumentation for valg af billeder

Fotoelicitering bunder i at selve billederne er produceret og konstrueret i samskabelse mellem forskeren og deltageren, og dermed hver især er unikke (Ndione & Remy, 2018: 63). Ydermere betyder det, at man som forsker skal gøre sig nogle overvejelser i forbindelse med, hvordan og hvorfor man vælger netop de billeder til workshoppen.

Som start på denne proces aftalte vi at stræbe efter at samle 30 forskellige billeder til øvelsen. Vi mente at 30 var passende, da vi havde en forhåbning om at flere billeder ville give deltagerne mulighed for at danne mange forskellige indtryk og tanker. Dernæst fik vi hver især til opgave at samle en masse billeder ind i en fælles mappe, hvorefter vi sammen ville udvælge de 30 billeder. Vi brugte herunder hver især søge-databaserne såsom Canvas, Pexels, Shopify og Google, hvor vi søgte med søgeord såsom fællesskab, inklusion, børn, farver, osv.

Fremgangsmåden hvorpå vi fik sorteret i alle de fundne billeder var, at vi i fællesskab gennemgik hvert billed, hvorved vi prøvede at knytte flest mulige begreber og tematikker til billedet, som dukkede op i vores egen fortolkning (Bilag 4). Det var vigtigt for os, at vi som forskere netop selv kunne finde nogle koblinger til de forskellige billeder, før vi kunne forvente at vores deltagere ville det samme. Vi har dog gennem hele processen, til udvælgelsen af billederne, været bevidste om at vi ikke skulle være for farvet af egne fortolkninger og holdninger, men tilbyde 30 billeder som hver især inviterer deltagerne til selv at danne deres egen fortolkning af billederne.

Workshoppens udformning

Vi valgte at designe og facilitere en workshop, der integrerede fotoelicitering og erindringsværkstedet, med det formål at sætte fokus på deltagerne og skabe et samskabende rum. Vores beslutning om at kombinere disse to metoder afspejler vores ønske om at sikre, at deltagerne ikke blot var objekter for vores forskning, men aktive medskabere af viden. Ved at integrere fotoelicitering og erindringsværkstedet ønskede vi at fremme en dybdegående forståelse af deltagernes perspektiver og erindringer, samtidig med at vi respekterede og anerkendte deres individuelle fortolkninger og erfaringsbaggrunde. Denne tilgang var afgørende for at skabe et miljø, hvor deltagerne følte sig inddraget, hørt og værdsat, og hvor samspillet mellem forsker og deltager blev en samskabende proces, der berigede vores forståelse af det undersøgte emne.

Vi valgte at inkludere både fotoelicitering og erindringsværkstedet i vores workshop for at skabe en dybdegående og struktureret tilgang til vores forskningsemne. Fotoelicitering fungerede som strukturen i vores interviewproces, hvilket gav os mulighed for at fremkalde erindringer hos deltagerne og lede samtalen i en bestemt retning (Ndione & Remy, 2018: 62-63). Erindringsværkstedet gav os mulighed for at arbejde med deltagernes personlige erindringer, som udgangspunkt for at forstå samfundets strukturer og muligheder for fremtidig forandring. Ved at integrere disse metoder kunne vi inddrage deltagernes personlige erfaringer og perspektiver i en større social kontekst, hvilket bidrog til en mere nuanceret og helhedsorienteret forståelse af emnet.

Forinden workshoppen udformede vi en outline, som skulle fungere som en guide over workshoppens indhold og forskellige faser (Bilag 3). Selve workshoppen skulle udformes så den varede 60 minutter, da dette var den tid vi havde til rådighed med deltagerne. Vi valgte at strukturere workshoppen i tre forskellige dele:

1. Erindringsværksted
2. Fotoelicitering
3. Plenum samtale og oplæsning

Første del blev udformet med henblik på at få et indblik i, hvordan deltagerne italesætter oplevelsen af at være udenfor eller skille sig ud. Derefter vil vi som en introducerende øvelse fra erindringsværkstedet, give deltagerne mulighed for at reflektere og sætte ord på deres egne oplevelser. Opgaven, som vi vil stille deltagerne overfor, er at skrive en kort tekst omkring en oplevelse, som de senere skal læse op for hele gruppen. Forinden denne øvelse, vælger vi bevidst ikke at uddybe indholdet af workshoppen eller vores projekt, da vi ønsker at undgå at påvirke deltagerne i én bestemt retning.

I anden del af workshoppen ville vi, introducere deltagerne for næste trin i processen, som involverer fotoelicitering. Vi præsenterer de 30 udvalgte billeder på et bord, synlige for alle, hvorefter deltagerne bliver bedt om mentalt, at vælge tre billeder hver, som de føler, på en eller anden måde, relaterer sig til temaet om at være udenfor. Efter at hver deltager har valgt tre billeder, skal de hver især præsentere og argumentere for, hvorfor de har valgt netop det billede, og hvilke associationer der ledte til at det blev valgt. Derefter vil vi bede dem om at rangere billederne de tilsammen havde valgt, baseret på, hvilke aspekter de specielt ville prioritere i forbindelse med seksualundervisningen. Formålet med denne øvelse skulle være at give deltagerne mulighed for at deltage i en refleksiv og samskabende proces, hvor de kunne udforske og udtrykke deres egne synspunkter om emnet. Samtidig ville det tillade os at observere og analysere dynamikken i gruppen.

I den sidste fase af workshoppen ønsker vi at integrere og reflektere over de to første dele. Deltagerne bliver derfor bedt om at vende tilbage til deres skriftlige erindringer fra erindringsværkstedet i en fælles dialog. Her får de mulighed for at forklare eller tilføje kommentarer til deres erindringer og åbne op for en dialog med de øvrige deltagere. Vi er særligt interesserede i at se, om deltagerne har oplevet, at deres forståelse af handicap og forskellighed er blevet udfordret eller ændret gennem workshoppen, så derfor tænker vi, at spørge særligt ind til dette i den fælles dialog. Som afsluttende stiller vi spørgsmålene om, hvad de syntes om at integrere handicap-perspektivet i seksualundervisningen, og om de har tanker eller ideer til, hvordan dette kunne gribes an i en undervisningssammenhæng.

Rollefordeling

Inden udførelsen af workshoppen gjorde vi os nogle overvejelser over, hvordan vi bedst kunne facilitere processen. Under selve workshoppen var det kun én person, facilitatoren, der skulle tale og formidle information. De øvrige observatører havde flere vigtige opgaver. De skulle fokusere på dynamikken mellem deltagerne og atmosfæren i rummet, have overblik over, hvilke billeder deltagerne diskuterede, hjælpe med at holde styr på opfølgende spørgsmål og sikre, at tidsplanen blev overholdt.

Denne rollefordeling udspringer fra både fotoelicitering og erindringsværkstedet. Vi lagde vægt på struktureret facilitering, hvor en hovedfacilitator leder sessionen, for at sikre en klar og sammenhængende formidling af information, hvilket hjælper med at holde fokus og retning i samtalerne. Observatørerne fokuserede på dynamikken mellem deltagerne, atmosfæren i rummet og de diskuterede billeder, hvilket hjælper med at forstå deltager interaktioner og følelsesmæssige reaktioner. Metoderne understreger også vigtigheden af at inkludere deltagerne aktivt i processen, hvor deres perspektiver og oplevelser er centrale, hvilket skaber en følelse af ejerskab og engagement hos deltagerne. Endelig muliggør refleksion over egne erindringer og associationer til billeder en dybere forståelse af de temaer, der undersøges, og sikrer, at samtalerne bliver mere meningsfulde og kontekstualiserede. Disse principper sikrer, at workshoppen ikke kun er en informationsindsamlings-session, men også en proces, hvor deltagerne kan udforske og udtrykke deres perspektiver på en meningsfuld måde, samtidig med at forskerne kan observere og analysere gruppedynamikken.

Transskription

Workshoppen fungerede som et alternativt interview, hvor deltagerne skulle løse nogle mindre skriftlige opgaver til oplæsning, samt deltage i en fotoelicitering, hvor de skulle indgå i dialog med hinanden. Vi optog hele workshoppen fra start til slut, og transskriberede den efterfølgende fra mundtlig til skriftlig form. I bogen *'Interview - Det Kvalitative forskningsinterview som håndværk'* (2015), beskriver Steinar Kvale og Svend Brinkmann dette trin, som den første analytiske proces (Kvale & Brinkmann, 2015: 238). Vi afsatte 60 minutter til afholdelse af vores workshop, hvilket inkluderede en kort introduktion, samt en afklaring af eventuelle spørgsmål, inden deltagerne startede med den første opgave. Dette resulterede i en lydoptagelse på 53 minutter. Det er et tidskrævende job, når man manuelt skal omdanne lydoptagelser til tekst, hvorfor vi valgte at inddele transskriberingen mellem to medlemmernes, for at minimere

tidsbrugen. Dette resulterede i en sammenlagt tid på ca. seks timer, til transskribering af lydfilen. Vi stødte ikke på nogle tekniske problemer, men under transskriberingen opstod der nogle udfordringer, når der skulle skelnes mellem de forskellige deltagere, der snakkede på lydoptagelsen. Det tog derfor tid at identificere de forskellige individer i visse dele af lydoptagelsen. Grundet vores valg om at inddele transskriberingen, var det nødvendigt at fastlægge nogle rammer til udførelsen af den. Dette er vigtigt, da kontrasterende skrivemåder kan påvirke udfoldelsen af dét, der skal analyseres. Vi skulle derfor træffe en beslutning om talesprogsstil kontra skriftsprogsstil, som der ifølge Kvale og Brinkmann ikke findes så mange standardregler for (Kvale & Brinkmann, 2015: 239).

Pointen med workshoppen var, at der skulle gives rum til overvejelse og refleksion, hvorfor vi valgte at beholde talesproget i transskriberingen, da vi følte, at dette ville bevare autenticiteten af deltagerens udtalelser. Det har givet mening for os at bevare fyldord, da disse ord, alt efter sammenhængen, giver udtryk for, tænkepauser, enighed/uenighed osv. Vi gjorde os nogle etiske overvejelser, omkring hvorvidt deltagerens navne skulle fremgå i transskriberingen, men vi fastslog dog hurtigt, at deres identiteter skulle være anonyme, og i stedet fremgå som 'Deltager X'. Dette informerede vi deltagerne om inden workshoppen startede, da vi gerne ville skabe et trykt rum, med plads til upolerede overvejelser og refleksioner. Da vi var færdige med transskriptionen, skulle vi i gang med vores kodning. Her gik vi hver især transskriptionen igennem, for at finde frem til aspekter og tematikker, deltagerne lagde vægt på, i deres forståelse af handicap. Vi lavede en liste over alle de tematikker, vi kunne finde, og slog derefter nogle af dem sammen, hvilket resulterede i vores nuværende rangering.

Et kritisk reflekteret blik

I dette afsnit vil vi reflektere og forholde os kritisk til vores metodiske tilgang, hertil hvad vi har lært af de udfordringer vi mødte, og hvordan vi ville kunne anvende denne viden til at forbedre workshoppen i fremtiden. Det er vigtigt at kunne være kritisk refleksiv over sin metodiske fremgangsmåde, for at kunne sikre kvalitet og troværdighed (Kvale & Brinkmann, 2015: 319). Derfor har vi, efterfulgt af vores metodiske fremgangsmåde, reflekteret over, hvordan og hvorfor, vi har fået følgende resultater, og hvilket mulighedsrum vi som forskere stillede til rådighed.

I en samskabelsesproces, er det først og fremmest væsentligt, at være bevidste om, hvordan man skaber et trygt rum, der tillader at deltagerne kan åbne op for dialog:

“The challenge for the researcher is to induce the participant to produce meaning, and the relationship between researcher and participant is transformed because it is built around exchange, or even collaboration” (Catoir-Brisson and Jankeviciute, 2014: 126).” (Ndione & Remy, 2018: 63)

Facilitatorrollen kan være udfordrende, da den kræver et omfattende overblik over hele samskabelsesprocessen, herunder både dynamikken blandt deltagerne og interaktionen mellem facilitatorerne og deltagerne. På denne baggrund stiller vi os kritiske overfor vores rolle i samskabelsesprocessen. I begyndelsen af workshoppen, præsenterede vi, på trods af vores workshop outline, præmisserne for vores projekt, samt handlingsforløbet for hele workshoppen. Dette påvirkede den kontekst deltagerne havde mulighed for at besvare, da vi inden den første øvelse havde introduceret formålet med projektet, betød dette at deltagerne allerede her var påvirket i den første øvelse. Først og fremmest havde de ikke mulighed for selv at reflektere over, hvilken kontekst de havde følt sig anderledes eller faldt uden for normen. Derudover opstod der forvirring, da de skulle tage stilling til oplysninger, der ikke var direkte forbundet med den konkrete opgave, som de lige var blevet præsenteret for. Som følge heraf havde deltagerne svært ved at relatere deres egen situation til handicap, og at forbinde oplevelser af at være udenfor med både handicap og seksualundervisning. Dette afspejles i deres besvarelser:

Deltager 2: “I forhold til noget eller bare generelt?” (Bilag 5, 2024: 00:01:19).

Deltager 4: “Er det noget med sådan seksualundervisning, eller?” (Bilag 5, 2024: 00:01:45).

Deltager 1: “Så det kan også være valg man har truffet?” (Bilag 5, 2024: 00:02:44).

Dette kan have resulteret i, at vi på baggrund af det mulighedsrum vi stillede til rådighed, ikke fik et tydeligt indblik i, hvordan deltagernes holdninger og forståelser af handicap kunne udvikle sig igennem workshopforløbet. Samtidig ønskede vi, at deltagerne skulle føle sig trygge

i det rum de befandt sig i, og derfor forholdte vi os til det mulighedsrum, vi havde tilbudt dem, ved netop at give dem mulighed for, at kunne stille uddybende spørgsmål til den opgave de blev stillet overfor. I denne forbindelse, uddybede vi opgaven, ved at give eksempler på situationer, hvor man kunne føle sig ekskluderet. Vi ville helst have undgået, at benytte personlige anekdoter, da vi derved begrænsede deltageres mulighedsrum yderligere. Deltagerne gav dog udtryk for, at de var glade for at de havde fået en mere konkret kontekst for at udføre de opgaver vi stillede dem. Derved var vores åbenhed og dets formål muligvis med til at skabe en tryghed for deltagerne i processen. Derudover virkede deltagerne også meget opsatte på at bidrage bedst muligt til projektet, og de tog derfor positivt imod den ekstra kontekst, vi gav dem i forbindelse med projektet. Dette blev tydeligt, da Deltager 3 udtalte følgende:

Deltager 3: “Jeg skal, jeg prøve at skrive en pæn, så I kan læse det igen bagefter, eller er det bare? Bare, som vi selv kan læse det, vel?” (Bilag 5, 2024; 00:02:53).

Undervejs i en workshop opstår der typisk uforudsigelige faktorer, som kræver, at facilitatoren og gruppens andre medlemmer formår at kunne agere hurtigt og handlende. Da ingen af gruppens medlemmer havde kendskab til at facilitere en sådan workshop, resulterede det i, at nogle uhensigtsmæssige beslutninger og handlinger blev foretaget, da det netop kan være svært at agere rationelt og hurtigt handlende. Under workshoppen var intentionerne, at deltagerne skulle udpege tre billeder hver, hvorefter de i fællesskab skulle fravælge fem af billederne, så de ville ende ud med syv billeder ud af tolv. Disse syv billeder skulle derefter yderligere rangeres i fællesskab. Fotoecilitering argumenterer netop for, at det, der er spændende for metoden, er at se på, hvilke spændinger der opstår i fravælgelse-processen: “The process of negotiating which images to include or exclude provides valuable insights into the participants’ priorities and values, and highlights the tensions and compromises that are made within the group” (Ndione & Rémy, 2018: 74). Dermed undersøger man ikke kun deltageres individuelle meninger, man forsøger samtidigt at få indblik i de sociale interaktioner og forhandlinger, som opgaven tilbød. Deltagerne havde dog udvalgt flere af de samme billeder, hvilket endte ud med færre billeder, end vi havde planlagt. Derved gik dette aspekt tabt, da vi i stedet satte dem til at rangere billederne, uden en frasortering. Det fremstår nu tydeligt, at en mere gavnlig tilgang kunne have været at reducere antallet af billeder, der skulle rangeres. Derved kunne fravalgsprocessen have givet os et dybere indblik i dynamikken mellem deltagerne. Vi stiller os altså efterfølgende

særligt kritiske overfor denne proces, da vi gik glip af en masse nyttige fortolkninger, roller og atmosfærer, hvilket er væsentligt for en samskabende workshop.

Endvidere har vi efterfølgende reflekteret kritisk over den måde, hvorpå vi i workshoppen til tider måtte improvisere løbende. Denne improvisation skabte en usikkerhed fra de øvrige forskeres side af. I visse tilfælde kan sådan en improvisation medføre, at der bliver skabt en forvirring i rummet, og det samlede udtryk for undersøgelsen og atmosfæren for deltagerne kan virke forvirrende. Ikke desto mindre tænkes det derimod også som en nødvendighed at kunne improvisere, da man ofte som forsker og facilitator står overfor mange uforudsigelige situationer, hvor deltagerne kan reagere forskelligt, og den tidsmæssige ramme afviger for realiteten (Kvale & Brinkmann, 2015: 120). Denne evne til at improvisere og tilpasse sig rummet samt reagere fleksibelt, er derfor også en nødvendig egenskab for processen. Balancen mellem struktur og fleksibilitet er altså afgørende for, hvordan man skal kunne håndtere de forskellige dynamikker i rummet, som ofte opstår i en samskabende proces. Det forventes altså derfor, at forskeren og facilitatoren opretholder den metodiske stringens, samtidig med at være åben og tilpassende efter behov, hvilket kan forbedre forskningsresultaternes overordnede kvalitet og validitet (Ndione & Rémy, 2018).

Analyse

I denne analyse undersøger vi, hvordan deltagernes fortolkninger, udtalelser og perspektiver kan medvirke til, at skabe indsigter omkring forskellighed og handicap, hvilket reflekterer de tilhørende samfundsnormer.

Forståelsen af handicap

Forståelsen og betydningen af handicap bør ifølge Watson og Vehmas, undersøges som en socialt konstrueret kategorisering for hvordan samfundet repræsenterer, behandler og italesætter mennesker med handicap - også for dem der på overfladen ses som 'funktionelle' (Watson & Vehmas, 2020: 5). På baggrund af dette og ovenstående afsnit om samtidens forståelse af begrebet handicap, inviterede vi deltagerne ind i erindringsværkstedet, hvor de hver især skulle

lave et personligt skriv om, hvorvidt de førhen har følt sig udenfor eller ekskluderet fra fællesskabet (Bilag 5 & 6).

I denne forbindelse delte Deltager 1 hendes personlige oplevelse, hvor hun især havde følt sig ekskluderet fra samfundets forventninger og normer til, hvornår det forventes, at man bør gifte sig og få børn - eller rettere sagt, hvornår det er for tidligt at blive gift og få børn. Hun fortalte i den forlængelse:

Deltager 1: “Ja, altså allerførst vil jeg gerne lige pointere, at det nok mere, hvordan jeg har opfattet, sådan samfundets - hvad hedder det? Sådan øjne på det, eller på mig. Fordi jeg er selv rigtig glad for det, men jeg blev mor som 21 årig og gift som 22 årig, og det var der nogen der kiggede skævt på(…)” (Bilag 5, 2024: 00:31:17).

Yderligere fortalte hun:

“(…)Men jeg er meget, meget glad for at det er sket, og jeg har gjort det, så det er jo ikke som sådan et handicap, men i bedte om at man skulle beskrive en situation, hvor man føler sig udenfor eller ikke en del af normen, så det er min fortælling, ja.” (Bilag 5, 2024: 00:31:17).

Hun forklarede, hvorvidt hun personligt ikke føler, at det er et handicap, at hun valgte at få børn og blive gift tidligere end samfundet forventer, hvilket netop taler ind i, hvordan ordet ‘handicap’ i høj grad kan være en social konstruktion. Ordet ‘handicap’ kan anskues som en social konstruktion, da dets betydning ofte afhænger af, hvilke forventninger der kommer fra samfundets normer og forventninger, snarere end af de objektive eller universelle kriterier. Derved formår Deltager 1’s positive oplevelse om at blive mor, alligevel at få hende til at føle sig handicappet grundet samfundets normer og forventninger. Dog sætter hun alligevel et spørgsmålstejn ved de spilleregler som samfundet har sat op for, hvornår man kan føle sig ‘handicappet’ og hvornår man ikke følger samfundets strøm af forventninger.

Deltager 3 sætter også spørgsmålstejn ved samfundets forståelser af handicap, ved at reflektere over, hvilken betydning dette kan medføre for den enkelte:

Deltager 3: “(...) Men så er der også nogle ting, der gør en stærkere, altså hvis man har et dårligt ben og man får det skåret af, men man får en kængurustylte, så er der jo mange, der løber hurtigere end de faktisk gjorde før. Så det er jo

også en styrke... Så jeg synes virkelig at det er svært at sætte ord på hvad det er, fordi jeg syntes det er sådan en ting der nogle gange bare bliver slynget ud på mange forskellige måder.” (Bilag 5, 2024: 00:28:48).

Disse refleksioner som hun gør sig, understøtter Disability Studies kritiske tilgang til, hvordan man kan forstå handicap som en social konstruktion: “(...) what is the nature of those rules, who constructed them, and whose interests they serve.” (Linton, 2015: 519). I form af at stille spørgsmålstejn ved dette, bliver det altså tydeliggjort, at forståelsen af handicap er formet af nogle sociale magtstrukturer, og at disse varierer ift, hvilken kontekst og interesse det har. Deltager 3 forklarer, hvordan hjælpemidlet, ‘kængurustylten’, pludselig går ind og gør det muligt for personen med et dårligt ben, at kunne løbe hurtigere end før sit handicap, hvilket fremhæver hvordan hjælpemidler og teknologi går ind og omdefinerer begrænsninger relateret til handicap. Ydermere understreger det behovet for at anse handicap som noget dynamisk og iterativt, hvilket Deltager 3 altså taler ind i.

I den anden del af erindringsværkstedet, bad vi dem om at forklare, hvordan de individuelt forstod ordet ‘handicap’. Fælles for deltagerne var, at de alle udtrykte, hvordan de fandt det udfordrende at sætte ord på deres forståelse af handicap, bl.a. fordi ordet indebærer mange forskellige betydninger (Bilag 6). Den første af deltagerne som svarede på spørgsmålet, sagde følgende:

Deltager 2: “Ja ja jamen jeg har blandt andet skrevet at det er noget der kan være synligt og det kan også være noget der er skjult, fordi det var det første jeg tænkte da det var. Så tænkte jeg at der er forskellige slags former for altså handicap, flere end man måske lige er altså er klar over. I hvert fald når jeg hører ordet handicap, så er det første jeg tænker på, det er jo simpelthen en der sidder i kørestol (...)” (Bilag 5, 2024: 00:26:24).

Ovenstående udtalelse illustrerer, hvordan hun forstår handicap, som en størrelse som kan variere i både synlighed og form. Hendes besvarelse er derved tvetydig, da hun først og fremmest, associerer ordet med noget synligt, altså: “Det er jo simpelthen en der sidder i kørestol.” (Bilag 5, 2024: 00:26:19). På den anden side, gør hun også udtryk for, at handicap kan være noget usynligt, og at der findes mange forskellige udtryk og former for, hvad handicap er. Denne besvarelse viser, at selvom deltageren forsøger at tænke mere bredt om handicap, kommer hun tildels stadig til at tale ind i den traditionelle medicinske forståelse af handicap.

En anden deltager som også tillægger ordet mange forskellige variationer, er Deltager 4:

Deltager 4: “Jeg har skrevet at det dækker over mange ting, og at jeg ser det som en egenskab, hvor man ligesom har brug for nogle redskaber, for at kunne fungere i det samfund vi har, eller i den kasse vi er i. Og det både er sådan - hvad hedder det kropsligt, men også psykisk...” (Bilag 5, 2024: 00:27:48).

Deltageren giver her udtryk for en bredere og mere inkluderende forståelse af handicap, ved at hun fremhæver at handicap kan ses som en egenskab. Derudover italesætter hun, at der er behov for redskaber for at kunne navigere i samfundets nuværende strukturer. Igen ser vi en tvetydighed, da deltageren hentyder til, at det er den handicappede der skal tilpasse sig samfundet, og ikke omvendt, hvilket er en af kritikerne der bliver fremført i Disability Studies. Når det er sagt, gør deltageren også udtryk for en mere inkluderende forståelse af handicap. At hun forklarer det som “det kropsligt, men også psykisk”, kan tolkes som en anerkendelse af, at det er en konstrueret kategori. Dette beskriver, handicap rettigheds aktivist, James Charlton i sin bog ‘*Nothing about us without us*’ (1998), som følgende:

“This means, first, that disability is not a medical category but a social one. Disability is socially constructed.” (Charlton, 1998: 8).

Dette giver Deltager 4 også udtryk for gennem sætningen: “eller i den kasse vi er i”, her viser hun en bevidsthed og forståelse for, at samfundet designer nogle sociale og strukturelle rammer for, hvornår man betragtes som handicappet. Disability Studies understøtter denne refleksion, da den sætter fokus på hvordan samfundets opbygning og institutionalisering bidrager til at ekskludere handicappede (Linton, 1998: 123-124). Samfundet skaber altså nogle retningslinjer, der har fokus på at ‘helbrede’ individer med handicap, snarere end at skabe nogle strukturelle ændringer, som mindsker disse individers følelse af handicap i deres hverdag (Linton, 1998: 123-124).

Disse grundlæggende sociale og strukturelle rammer for definitionen af handicap, skelner også mellem, hvorvidt og hvordan handicap anses som synligt eller usynligt. I deltagernes forsøg på at forstå handicap som et spektrum, italesætter de specielt usynligt handicap, som en måde at konceptualiserer en udbredelse af begrebet:

Deltager 4: “Men der er jo også det der med, hvornår finder man ud af at, at man har et handicap, ikke? hvilken alder?”

Deltager 3: “Ja måske der har man ikke engang fået udredt endnu, og så føler man sig bare endnu mere anderledes, end hvis det var man vidste, at ens bedste veninde faktisk også havde ADHD eller ja.” (Bilag 5, 2024: 00:19:42-00:19:50).

Disse udtalelser peger på den kompleksitet, der ligger i at leve med et usynligt handicap, især når diagnosen ikke er stillet endnu. Her er der en dobbelthed i at man kan føle sig forkert når man har en diagnose, men samtidigt kan det også føre til isolation ikke at italesætte det. Dette kan tolkes som en måde, hvorpå deltagerne forsøger at sætte spørgsmålstejn ved samfundsnormerne om, hvad der er acceptabelt at snakke om, og at handicap og forskellighed ikke burde være tabubelagt.

Forventningernes byrde

I løbet af workshoppen - herunder fotoeliciteringsdelen, var én af de gennemgående tematikker i deltagerne diskussion af emnet, at skulle passe ind. I forbindelse med billedet af vingummi-erne (Bilag 4.3) og billedet af de forskellige former (Bilag 4.22), blev specielt denne følelse italesat.

Deltager 1 bemærker i forbindelse med billedet af vingummierne (Bilag 4.3):

Deltager 1: “(...) de er jo alle sammen ens, og alligevel er der to der skiller sig lidt ud ikke? Også med tanke på med handicap, ik?” (Bilag 5, 2024: 00:13:37).

Deltageren kommer her ind på, hvordan det, at skulle passe ind, kan se forskelligt ud fra individ til individ. Fælles for begge vingummier er, at de har forskellige elementer, der kan tolkes som at skulle passe ind og samtidigt at skille sig ud. Det handler om forskelligheder, og at ikke alle individer vil have den samme oplevelse af at være udenfor, eller ikke at passe ind. Deltagerne får igennem deres diskussioner italesat, at der er en diskursiv forståelse af, hvad det vil sige at passe ind eller at skille sig ud. Under rangeringen af billederne, beskriver Deltager 3, følgende om vingummi billedet:

“Jeg kan også godt lide den her. Fordi den viser man kan være en del af et fællesskab, selvom man er anderledes, og måske også føle sig som en del af et fællesskab men alligevel ikke helt.” (Bilag 5, 2024: 00:20:05).

Denne pointe Deltager 3 italesætter, ved at man godt kan være en del af et fællesskab, men stadig føle sig anderledes, forbindes med pointen vi tidligere fremhævede, at deltagerne generelt er opmærksomme på, at handicap kan være usynligt. Synlige handicap, som brug af kørestol, er let genkendelige for samfundet, hvilket ofte fører til direkte støtte som ramper og tilgængelig transport. Et forståeligt handicap er væsentlig mere accepteret af samfundet, da mennesker ofte bedre kan relatere og forstå denne tilstand. Deltagerne kommer også ind på, at der findes usynlige handicap. Deltagerens fokus på usynlige handicap, ser vi som en måde at konceptualisere, og forbinde, handicap med følelsen af ikke at passe ind eller føle sig anderledes, men begrebet er dog stadig forankret i den synlige og usynlige forståelse.

Gennem denne forståelse af både synlige og usynlige handicap, kan vi trække tråde til Staunæs og Søndergaards intersektionalitetsbegreb (2006), ved at lægge fokus hos hvert individ. Når det kommer til handicap som fænomen eller som et spektrum, vil dette inkludere en meget bred gruppe af mennesker, og hvad nogle kan opleve som en udfordring, vil andre opleve modsat:

“Forventningerne har på den måde konsekvenser for, hvad der opfattes som naturligt og selvfølgelig for hvem, og hvad der opfattes som unaturligt eller utroværdigt hos hvem (Butler 1993, Søndergaard 1996).” (Staunæs & Søndergaard, 2006: 46).

Ahmed forstår mennesket som værende formet af dens omgivelser (Ahmed, 2007: 157). Hvis man derved kombinerer disse to forståelser, vil hvert individ være formet forskelligt, alt efter, hvad de har oplevet, og hvordan de bliver situeret i de forskellige situationer. Dette betyder at man for at kunne forstå hele spektret af det handicappede individ, bliver nødt til at kende deres situation, og ikke videreføre stigmatiserende forståelser, af hvordan man ‘normalt’ forstår handicap. Hvis vi overfører denne tankegang i kontekst til seksualundervisningen, italesætter deltagerne, at man må tage højde for hvert individ og deres intersektioner, for at omfavne hvordan de kan opleve eksklusion.

I diskussionen om billederne, har Deltager 3 og 4 følgende forklaring på hvorfor billedet med de forskellige former (Bilag 4.22) og billedet med vingummier (Bilag 4.3) burde have samme plads:

Deltager 3: “Fordi det giver den der. Der er nogle former, og der er nogle ting, og man kan være en del af noget, men alligevel ikke helt, eller man kan være totalt udstødt. ” (Bilag 5, 2024: 00:20:55).

Deltager 4: “Ja det der med at alle faktisk passer ind i et fællesskab ikke, men man skal lige hjælpes måske på vej, og hvordan gør vi det?” (Bilag 5, 2024: 00:21:03).

I denne dialog, kommer deltagerne ind på, hvordan social eksklusion kan undgås ved at italesætte behov for redskaber og støtte, så alle kan føle sig inkluderet. Dette er et godt eksempel på, hvordan både Disability Studies og Ahmed argumenterer for, at kroppe og verdener formes gensidigt, og at dette kan forstås i relation til social inklusion og eksklusion (Linton, 2015: 518; Ahmed, 2007: 157). Samtidigt sætter Deltager 4 spørgsmålstegn ved, hvad man så konkret kan gøre, for at omfavne individets forskelligheder. Derved trækker deltageren på sin egen rolle som fremtidig lærer, og har dette med i sine overvejelser, i diskussionen. Ved at inkludere forståelser af både intersektionalitet og de specifikke behov for støtte, kan seksualundervisning tilpasses, så alle føler sig inkluderet og repræsenteret, hvilket undgår generaliserende og stigmatiserende tilgange.

Generelt bliver der talt ind i et ideal og et ønske om at være som alle andre, og ikke skille sig ud. Dette giver Deltager 3 også udtryk for i hendes forklaring af den delte plads.

“Jeg tror det er lidt både og at de er lige vigtige. Har lidt forskellige værdier, men alligevel samme grund. Grundessens og sådan. Ja, man vil jo gerne passe ind i et i et altså et fællesskab jo ikke. Og selvom man er anderledes kan man godt, men man kan stadig godt komme til at føle sig lidt anderledes altså.” (Bilag 5, 2024: 00:21:29).

Mange af deltagerne lægger stor vægt på samfundets forventninger, der dikterer hvad der betragtes som værende “normalt”. En anden tematik deltagerne inkluderer i denne diskussion, er en følelse af, at skulle forklare sig selv og sine handlinger, og dermed stå til ansvar, hvis man ikke opfylder de sociale forventninger. Dette beskriver Deltager 3 i forbindelse med billedet af en mand der skubber en sten op ad en bakke (Bilag 4.11):

“Okay, jeg har taget det her, fordi altså selve myten handler jo om, at man prøver at skubbe den her sten op, og så snart man er kommet op til toppen, så falder den ned igen, og det tror jeg ... Ofte kan have noget med ... Sådan de sociale sammenhænge og gøre, hvis man har et socialt sammenhæng, som hvor man måske lige er ved at skubbe stenen op ad bakken, og så sker der et eller andet, måske inde i en selv, måske udadtil, måske kommer der et nyt medlem i det her

fællesskab, og så starter man ligesom forfra med at prøve at forklare, måske nogle gange, hvorfor man gør som man gør. (...) Det tror jeg i hvert fald gør, at det er sådan en følelse, man nogle gange kan have, hvis man for eksempel har et handicap, men måske også bare, hvis man har en lidt mere ... Jeg kan ikke lige sådan et dansk ord for det, men sådan excessive personlighed. Der kan man også nogle gange føle, at man skal forklare sig selv ... For bare ens personlighed.” (Bilag 5, 2024: 00:09:00).

Deltager 3 anvender den græske myte om Sisyfos til at billedliggøre hendes pointe. I myten af Albert Camus, modsætter Sisyfos sig guderne, og får som straf at skulle skubbe en sten op ad bakken til evig tid, og hver gang stenen når toppen, falder den ned igen (Brix, 1998). Deltager 3 forbinder dette med, at man hele tiden skal forklare sig selv, og at det starter forfra hver gang man møder noget nyt. Deltageren giver her udtryk for, hvordan hun føler sig påvirket af, hvad og hvem hun omgiver sig med og af. Derved, er dette et eksempel på hvordan mennesker gennem forventninger og følelser er med til at: “(...) shape bodies as well as worlds.” (Ahmed, 2014: 146). Ahmed taler dermed om, hvordan disse forventninger og følelser er med til at forme, hvordan de samfundsmæssige strukturer formes omkring os. Deltager 3 giver også her udtryk for, hvordan der kan være en forventning til, at man skal kunne forklare og tage ansvar for, hvis man så ikke lever op til disse normative forventninger, hvilket også er med til at ramme sætte hvilket mulighedsrum, der er tilgængeligt for den enkelte person. Det der fylder i diskussionen er, altså hvor stor en rolle forventninger spiller i individets selvopfattelse og hvordan de vælger at fremstå udadtil. I en seksualundervisnings kontekst, ville dette betyde, at der skulle være et fokus på, hvordan sociale normer er med til at forme individers opfattelse af dem selv, deres seksualitet og forskelligheder. Generelt set, italesætter deltagerne et behov for at klæde individer på, til at kunne navigere i samfundet og samtidig omfavne deres individuelle forskelligheder (Bilag 5, 2024: 00:36:10-00:38:36). Seksualundervisningen bør fokusere på, hvordan samfundsstrukturer påvirker de muligheder, der er til rådighed for den enkelte person til at høre udenfor samfundsnormerne. Børn og unge bør derfor opfordres til at identificere og udfordre begrænsende normer, samt til at finde og udnytte de muligheder, der ligger uden for disse normer.

Senere under rangeringen af billedet vender Deltager 2 tilbage til Deltager 3’s forklaring af Sisyfos myte (Bilag 14.11):

Deltager 2: “Jeg kunne godt lide, og det var egentlig det du sagde til det billede. Men det der med at skulle forklare sig selv hele tiden, for det kunne også være hvis man har handicap. Det der med, at der også kommer nye fællesskaber. Det der med man skal forklare sig selv hele tiden, for det tror jeg faktisk rigtig mange der ligesom gør, at man føler man føler lidt det bliver en undskyldning på en måde også” (Bilag 5, 2024: 00:17:36).

Deltager 2 giver her udtryk for, at der ifølge hende er mange, der kan genkende følelsen af, at skulle forklare sig selv så meget, at det næsten følte som “en undskyldning på en måde også.” (Deltager 2, 2024: 00:17:36). Dette indikerer, at der findes en forventning fra samfundet om, at man skal forklare sig selv, når man skiller sig udenfor normen, og at der samtidigt ikke er nogle, der sætter spørgsmålstegn ved det. På samme tid kan dette opleves meget begrænsende for individer, der bliver fastholdt i bestemte kategorier og forståelser. I denne forbindelse, ville de så skulle stå til ansvar for ikke at leve op til, hvad der forventes eller betragtes som ‘normalt’. Deltager 2 italesætter mellem linjerne, hvordan det kan føles at være handicappet i et samfund der ikke er indrettet til at tage hensyn til individer som ikke hører til normen, og hvor der samtidigt ikke bliver sat spørgsmålstegn ved disse forventninger (Linton, 1998: 121-123). I forlængelse heraf, er dette et godt eksempel på, hvor man ifølge Disability Studies, skal forsøge at vende blikket væk fra individet, og i stedet sætte spørgsmålstegn ved samfundsnormerne. Samtidigt er der her også tale om et mulighedsrum som bliver stillet til rådighed: “If habits are about what bodies do, in ways that are repeated, then they might also shape what bodies can do.” (Ahmed, 2007: 156).

Sociale medier: Perfekthedskultur

En af de tematikker, deltagerne berørte i workshoppen, var betydningen af sociale medier og specifikt i forbindelse med perfektionismen. Perfektionismen beskriver en samfundstendens, hvor specielt unge mennesker stræber efter at leve op til bestemte standarder og forventninger inden for flere aspekter af livet, herunder fysisk udseende og social status. Denne kultur fremmes af sociale medier, hvor brugerne præsenterer en ofte urealistisk version af deres liv, hvilket skaber et pres for at efterligne disse idealer (Dansk Ungdoms Fællesråd, 2019).

Denne opnåelige version af det “perfekte” menneske på sociale medier, var også et tema som deltagerne reflekterede over, under udvælgelsen af billederne til fotoeliciteringen. Fælles for flere af deltagerne var, at de udvalgte billedet af mobiltelefonen, som værende vigtig for deres forståelse af handicap (Bilag 4.13). Tematikken bliver i første omgang bragt op af Deltager 2, som forklarer at sociale medier påvirker måden vi mennesker forstår normer. På de sociale medier er der nogle tendenser som går igen, og hvis man konstant bliver mødt af et særligt ideal, der fortæller en hvordan man skal se ud eller agere, så kan man hurtigt føle sig udenfor “normen”. Altså kan sociale medier bidrage til en følelse af social eksklusion for dem der skiller sig ud:

Deltager 2: “(...) det der med, at man ligesom ser bestemte ting på sociale medier hele tiden, hvad der ligesom er ... det mest normale også, hvordan man ser ud, og det kunne også være, hvis man sad måske, og var handicappet, at det man ser på sociale medier. Jamen, det er jo ikke noget man selv kan drage sine paralleller til. Det er lidt svært i hvert fald, fordi det er ikke sådan, man selv ligesom er (Bilag 4.3: Vingummier). Ja, sidste billede. Det er den der, og det var egentlig bare fordi det der med, at man ligesom kan have følelsen af at man skiller sig ud eller. Måske ikke bare følelsen, men også det der med at man kigger lidt rundt i lokalet, i klasselokalet og godt kan se at man ligesom. Altså. Jeg ser anderledes ud eller er anderledes eller? Ja.” (Bilag 5, 2024: 00:11:10).

Deltager 2 drager her en parallel mellem de sociale normer på sociale medier og den følelse af eksklusion, som personer med handicap kan opleve, når de ikke passer ind i disse normer og derfor ikke kan spejle sig i det, de ser (Stadler, 2006: 373). Dette kan sættes i relation til Ahmed, som pointerer, at normative forståelser og kategoriseringer er med til at forme et individs muligheder, og at gentagelser. I dette tilfælde er tendenserne på sociale medier, med til at skabe forventninger eller definere, hvad der betragtes som normalt (Ahmed, 2007: 157). Det er her nødvendigt at understrege, hvor meget sociale medier fylder i nutidens samfund, og dermed også, hvor stor en udbredelse de ovennævnte effekter kan have. Ifølge en rapport fra Danmarks Statistik 2023, er ni ud af ti danske borgere på sociale medier, hvilket svarer til fire millioner personer i aldersgruppen 16-74. Samme rapport afslører også, at 100% af danske 16-19 årige har en profil på mindst én tjeneste, og at halvdelen af dem har profiler på mindst fem tjenester (Danmarks Statistisk, 2023). Der er derfor tale om en stor anvendelse af sociale medier i Danmark, hvorfor dette er en relevant problemstilling at tage op.

Urealistiske standarder

Deltager 4 italesætter udbredelsen af sociale medier og den tilhørende perfektionskultur:

Deltager 4: “Ja, men jeg tænkte i hvert fald meget på, den her i forhold til den perfektionskultur, der ligesom er opstået i Danmark. Det er også i verden, men i sociale medier, og at man skal sammenligne sig med andre og det her med ... filter og altså, man er jo så uægte inde på sociale medier. Jeg tror bare virkelig, er en ... en stor debat, sådan som er bare svær, især hvis man også har et handicap” (Bilag 5, 2024: 00:12:39).

De uægte aspekter af sociale medier bliver her fremhævet af Deltager 4, som beskriver hvordan de fleste sociale medier tilbyder en række filtre og effekter, som kan få alle til at fremstå perfekte. Professor ved University of London, Rosalind Gill, beskriver dette fænomen i hendes artikel: *‘Being watched and feeling judged on social media’* (2021). Gill argumenterer for, hvordan et perfekt billede resulterer i likes og popularitet (Gill, 2021: 1388-1389). Derudover sætter Gill også fokus på, hvilket ideal der på nuværende tidspunkt flourer på de sociale medier. Det vi ser repræsenteret på sociale medier, er med til at diktere hvad der opfattes som ‘normalt’, hvilket Gill udpeger som værende; ungdommelige, slanke, overklasse, hvide, ikke-handicappet og cisheteronormativ (Gill, 2021: 1388). Deltager 4, italesætter netop, hvordan sociale medier kan virke ekskluderende, urealistisk og uopnåeligt for mennesker med handicap. Problematikken bunder altså dermed i, at mange ikke tør vise de ‘upperfekte’ aspekter af deres liv, da samfundets definition af, hvad der er normalt, ikke nødvendigvis giver rum til dét, der er anderledes - herunder handicap. Det kræver derfor at man tør modsætte sig samfundets normative forventninger og forståelser, for at gøre det mere socialt acceptabelt at være anderledes. Hvis ingen udfordrer samfundets normative forståelser, vil der altid være en høj grad af eksklusion, hvilket Disability Studies også pointerer:

“Disability studies challenge traditional perspectives on knowledge by integrating disabled people and their knowledge into society, potentially liberating everyone's relation to their real body.” (Linton, 1998: 117).

Denne disciplin kan bruges til at udfordre samfundets normative forståelser ved at konfrontere eksisterende konstruktioner og sociale praksisser (Ferrante & Oak, 2020: 387). I denne forbindelse fremhæver Deltager 4, at der er behov for mere rummelighed, og hjælp til de individer der falder udenfor normen:

Deltager 4: “(Bilag 4.24: Hænder der rækker ud) Yes, hvordan man ligesom kan gribe, altså gribe hinanden og hjælpe hinanden i vores samfund. Det var sådan det jeg lige tænkte på.” (Bilag 5, 2024: 00:12:39).

Denne tanke om rummelighed og støtte er også relevant, når vi ser på sociale mediers rolle i samfundet.

Sociale mediers dobbelthed

De fællesskaber der opstår på sociale medier, har en dobbelthed, da de både kan fungere inkluderende og ekskluderende. På den ene side kan individer, grundet sociale mediers lette tilgængelighed, muliggøre at man i langt højere grad kan finde fællesskaber, hvor man passer ind. På den anden side, er denne tilgængelighed og eksponering også med til at sprede stigmatiserende forventninger, der kan virke ekskluderende, og en følelse af utilstrækkelighed.

Deltager 4: “Jeg tænker også at det der med, at jeg ved ikke om, hvis der er nogen handicappede, som ikke kan være på sociale medier. Det er jo også allerede der en eksklusion fra samfundet og fællesskabet (...)” (Bilag 5, 2024: 00:17:25).

Her sætter Deltager 4 fokus på, at sociale medier i sig selv kan virke ekskluderende, hvis man på den ene eller anden måde ikke anvender dem, f.eks. hvis man har et handicap der ikke tillader det. Igennem deltagerens diskussioner, fremgår det, at de forinden workshoppen, havde kendskab til perfektionskulturen på sociale medier, og havde tydelige refleksioner og holdninger vedrørende de forventninger og det pres, der medfølger. Da deltagerne ved workshoppens afslutning skulle forklare om, hvorvidt deres forståelse af handicap havde rykket sig, nævnte Deltager 4:

“(...)Jeg synes heller ikke sådan mit syn på handicappede er blevet ændret fuldstændig. Men alligevel er lidt overrasket over den her historie vi lavede, at den der telefon den kommer op på en førsteplads, altså den havde jeg ikke set komme. Men da vi sad og snakkede, jeg var fuldstændig enig i placeringen og det hele, så det der med også de sociale medier tænkte indover lidt, det synes jeg var lidt interessant. så det har jeg nok fået med herfra.” (Bilag 5, 2024: 00:39:10).

Her udtrykkes der overraskelse over, at de i fællesskab udvalgte mobilen som det højest rangerede billede under fotoeliciteringen. Dette viser, at de billeder, vi præsenterede i workshoppen, ikke nødvendigvis, var hvad deltagerne ville forbinde med handicap.

Facaden af perfektion

Perfektionskulturen fører til en konstant selvkritik og en frygt for fejl og mangler, hvor man kan føle, at man skal skjule sine svagheder, for at undgå at falde udenfor normen (Dansk Ungdoms Fællesråd, 2019). Dette er hvad Ahmed ville kalde det 'habituelle menneske', der beskriver hvordan individer bliver formet af gentagelser:

“If habits are about what bodies do, in ways that are repeated, then they might also shape what bodies can do. For Merleau-Ponty, the habitual body is a body that acts in the world, where actions bring other things near.” (Ahmed, 2007: 156).

Denne frygt for fejl og mangler beskriver Deltager 4 også, da hun fortæller om billedet af pigen med masken (Bilag 4.14).

Deltager 4: “(...) Jeg tænker, at der er mange, som har et handicap, enten som kan ses, eller ikke kan ses, som føler, at det skal skjules. Og det er jo, hænger nok også lidt sammen med perfektionskulturen, og hvordan med det billede? (...)” (Bilag 5, 2024: 00:12:39).

I denne beskrivelse ser vi en bekymring, eller refleksion over, hvorvidt individer, der falder uden for de normative forståelser, møder udfordringer i forbindelse med at passe ind. Ahmed mener i denne forbindelse, at samfundet er designet til én bestemt type kroppe: “White bodies are comfortable as they inhabit spaces that extend their shape.” (Ahmed, 2007: 158). Desuden blev det pointeret, at billedet af kvinden med masken symboliserede oprettelsen af en facade og ønsket om at passe ind i normerne for deltagerne:

Deltager 1: “(Bilag 4.14: Pige med maske) Det talte lidt til mig, det er det, der med, at der er nogen, der holder en facade, og ikke ligesom ville lade masken falde, eller sådan virkelig prøve at opretholde en anden form for facade, ikke? (Bilag 5, 2024: 00:13:36).

Mediernes repræsentation

Medierne spiller en afgørende rolle i repræsentationen af forskellige grupper og individer, hvilket, professoren Jane Stadler (2006), mener har en stor indflydelse på identitetsdannelse. Ifølge Stadler påvirker medierne ikke blot, hvordan individet ser sig selv, men derimod også hvordan andre opfatter en, hvilket kan have konsekvenser for stigmatisering, selvværdet og sociale relationer (Stadler, 2006: 373). Deltager 2 italesætter, hvordan repræsentationen i samfundet påvirker forståelsen af handicap:

Deltager 2: “(...) i hvert fald når jeg hører ordet handicap, så er det første jeg tænker på. Det er jo simpelthen en der sidder og kørestol.” (Bilag 5, 2024: 00:26:24).

Denne forståelse af handicap opstår ofte på baggrund af stigmatiserende repræsentation i medierne, hvilket kan føre til en mangel på positiv synlighed. Manglen på repræsentation gør det svært for individer med handicap at se sig selv, som en del af den større sociale fortælling og kan forstærke følelser af isolation og marginalisering. Stadler præsenterer, hvordan man kan skabe en mere inkluderende repræsentation:

“The social, affirmative and cultural aspects of disability are not given adequate representation in the media. An important step towards a more positive media role in the way disabled people are represented, and in the way that disabled readers, viewers and listeners are addressed, is to raise awareness of these different discourses of disability among media practitioners, policy makers and members of the public.” (Stadler, 2006: 375).

Hvis børn og unge, der har ét eller flere handicap, sammenlignes med det perfekte kropsideal, kan det påvirke, hvordan de forstår og opfatter deres egen krop, samt hvordan samfundet opfatter disse individers evner og seksualitet. Derfor er det vigtigt, at seksualundervisningen ikke videre producerer denne diskurs, og at man forholder sig normkritisk. Normkritik handler om at udfordre og være mere kritisk over for de normer og standarder, som samfundet fastsætter. Ved at inddrage dette aspekt i seksualundervisningen har lærerne mulighed for at skubbe eleverne i en retning, der på sigt kan fremme et mere inkluderende samfund, hvor der er plads til forskellighed. Normkritisk seksualundervisning kan lære eleverne, at identificere og udfordre

stereotype forestillinger om seksualitet og kroppe og derved bidrage til et mere tolerant samfund, hvor forskellige kroppe og mennesker accepteres med eller uden handicap (Normstørmerne, u.å.).

En hjælpende hånd

Gennem diskussionerne har deltagerne skabt en fortælling ved at beskrive og rangere billederne. De afslutter denne fortælling ved at placere billedet med de udstrakte hænder til sidst (Bilag 4.24). Til billedet beskriver Deltager 1:

“Og så en til at stå og gribe, måske efterfølgende eller hvad?” (Bilag 5, 2024: 00:20:19).

Denne udtalelse, kunne man være tilbøjelig til at tolke som et negativt syn på individer med handicap, som nogle der ikke kan klare sig selv, og som har behov for støtte og redskaber i hverdagen. Ifølge Ahmed er dette en synliggørelse af ikke at passe ind (Ahmed, 2007: 159). “If the world is made white, then the body-at-home is one that can inhabit whiteness.” (Ahmed, 2007: 153).

Netop denne pointe trækker Mons Bissenbakker også på i sin artikel ‘*Hjælp er noget, vi alle sammen har brug for*’ (2014), hvor han belyser privilegiet i at modtage usynlig hjælp. Bissenbakker anvender udtrykket *strukturelle undertrykkelsesformer* til at beskrive, hvordan samfundet er indrettet efter nogle kroppe på bekostning af andre kroppe. Han taler også ind i Ahmeds forståelse af kroppen som en størrelse der tager form af omgivelserne, han pointerer:

“Når det rum, jeg opholder mig i, er formet til netop min kropstype, støtter det min følelse af at være fri, autonom og selvhjulpen. Sådan et rum tillader mig at føle, at: ingen har hjulpet mig. Jeg hjalp mig selv: Jeg trådte over kantstenen, kom op ad trappen og åbnede døren ved min egen kraft”.” (Bissenbakker, 2014).

Bissenbakker omtaler netop dette, som at være privilegeret. Det er når den hjælp man får er usynlig, når selve samfundet omfavner netop din krop, at du er privilegeret, “[d]et er at blive hjul[p]et uden at føle sig hjulpet.” (Bissenbakker, 2014).

I diskussionen inkluderer Deltager 4 også sig selv som en del af løsningen:

“Jeg tænker, at der er mange, som har et handicap, enten som kan ses, eller ikke kan ses, som føler, at det skal skjules. Og det er jo, hænger nok også lidt sammen med perfektionskulturen, og hvordan med det billede (Bilag 4.24: Hænder der rækker ud)? Yes, hvordan man ligesom kan gribe, altså gribe hinanden og hjælpe hinanden i vores samfund. Det var sådan det jeg lige tænkte på.” (Bilag 5, 2024: 00:12:39).

Her indikerer hun, at der er et behov for at hjælpe hinanden i en kultur, der ofte idealiserer perfektion. Samtidigt fylder den konstante tilstedeværelse af sociale medier, som sagt, en stor del af deltagerens diskussion. Dette betyder at individer er mere eksponerede overfor disse forventninger, og det er i denne kontekst, deltagerne argumenterer for, hvordan samfundet bør være mere støttende og inkluderende, især over for dem, der ikke passer ind i de normative standarder. På sociale medier, møder individer ofte indhold som er med til at åbne op for og begrænse deres mulighedsrum. Ahmed beskriver det:

“Spaces acquire the ‘skin’ of the bodies that inhabit them. What is important to note here is that it is not just bodies that are orientated. Spaces also take shape by being orientated around some bodies, more than others.” (Ahmed, 2007: 157).

I denne forbindelse er det netop de kroppe, som rum er formet efter, der er privilegeret. Dette skyldes at det er disse kroppe, der modtager en usynlig hjælp - en hjælp der er indbygget i selve opbygningen af samfundets strukturer (Bissenbakker, 2014).

Som tidligere nævnt tolkes det, at have brug for hjælp, ofte som noget negativt. På baggrund af både Bissenbakker og Ahmed’s fænomenologier, vil denne umiddelbare negative association til hjælp fortælle os noget omkring, hvilken hjælp der er ‘synlig og til besvær’ samt den hjælp der er ‘usynlig og fraværende’. Det at deltagerne italesætter at individer med handicap har et behov for mere hjælp, er i virkeligheden en tydeliggørelse på, hvor begrænsende samfundsnormerne kan være på et individs mulighedsrum.

I seksualundervisningen bør man på denne baggrund fokusere på, hvordan usynlige barrierer og normer kan påvirke individets selvopfattelse. Ud fra et Disability Studies-perspektiv er det særligt væsentligt at kunne sætte spørgsmålstegn ved samfundsstrukturerne. Linton argumenterer for at: “Disability studies’ project is to weave disabled people back into the fabric of society, thread by thread, theory by theory.” (Linton, 2015: 518). I denne sammenhæng ville det

være givende at fokusere på, hvornår der er usynlig hjælp, og italesætte at denne hjælp har den samme værdi som den synlige hjælp. Det er netop gennem denne hjælp i seksualundervisningen, at man med de rette redskaber, kan udligne skellet mellem individerne.

Delkonklusion

Ud fra ovenstående analytiske pointer præsenterede deltagerne centrale aspekter vedrørende handicap og diversitet, som kan anvendes til at identificere fokuspunkter. Dette kan forbedre seksualundervisningen med henblik på at fremme inklusion og udfolde forståelsen af handicap. Deltagerne understregede vigtigheden af, at skabe et mere inkluderende miljø, hvor alle individer føler sig som en del af fællesskabet. En central pointe fra deltagerne er behovet for, at integrere et kritisk blik på samfundet i undervisningen, da dette kan hjælpe individerne med at forstå og udfordre de normer og standarder, som samfundet fastsætter. Disability Studies opfordrer til, at stille spørgsmålstejn ved samfundsnormerne i stedet for individet, og dermed skabe et mulighedsrum, der er mere rummelig for forskelligheder. Dette kan fremmes ved, at indarbejde undervisningsmaterialer og øvelser, der fokuserer på kritisk tænkning vedrørende samfundets normer. Derudover havde sociale medier en væsentlig rolle i deltagerne diskussion. Vi kan derved på baggrund af pointerne om perfektionskulturen konkludere, at sociale medier er med til at reproducere normative forståelser, og tilbyder et snævert mulighedsrum for individer der er uden for normen. Dette har den konsekvens, at mange individer kan finde det udfordrende at vise det 'uperfekte' eller det 'ikke normale', da dette kan føre til eksklusion. På den baggrund kan normkritisk seksualundervisning bidrage til at udfordre stereotype forestillinger om bl.a. kroppen og seksualitet, og dermed fremme et mere tolerant samfund.

Afslutningsvis kan vi konkludere at deltagerne syn på hjælp belyser, hvordan synlige og usynlige barrierer kan begrænse individers mulighedsrum. En fremtidig seksualundervisning, belyst gennem et Disability Studies perspektiv, ville betyde, at der vil være fokus på at identificere og udfordre disse normer.

Diskussion

Dette projekt undersøger handicap som et spektrum, og generel inklusion med henblik på at implementere det i seksualundervisningen. Spørgsmålet, som følger, er, hvorvidt dette kan gøre en betydelig forskel, og om dette overhovedet kan opnås? Seksualundervisning er med årene

blevet et fag, hvorved emner om kroppens udvikling, følelser og relationer diskuteres, hvilket gør emnet handicap til en ideel indgangsvinkel til at indføre samtaler om accept og forståelse af disse forskelligheder. Der er altså dermed allerede et rum, hvor man tilbyder at diskutere emner, som falder udenfor normen og idealtænkningen.

Begrebet handicap kræver en mere kompleks tilgang, da mennesker består af en bred mangfoldighed af identiteter, som krydser og påvirker hinanden gensidigt (Staunæs & Søndergaard, 2006). Dette understreger, at individer med handicap ikke kun er defineret ved deres handicap, men også af deres forskellige intersektioner. De kan være en del af forskellige kulturelle og etniske baggrunde, samt have forskellige kønsidentiteter, holdninger og værdier. Disse identiteter former hinanden, hvilket gør, at det kan være nødvendigt at tage en holistisk tilgang til forståelsen af handicap. Intersektionalitet, er derfor relevant i seksualundervisningen, da den bidrager til en mere inkluderende og nuanceret forståelse af elevernes oplevelser og behov. Derudover kan integrationen af intersektionalitet i seksualundervisningen fremme en dybere forståelse af, hvordan forskellige aspekter af en persons identitet påvirker deres oplevelser af seksualitet og relationer. Denne tilgang kan altså hjælpe elever med at se sig selv og hinanden, som *hele* mennesker med en bred vifte af oplevelser og perspektiver.

Udover implementeringen af intersektionalitet, kan det være en fordel at tydeliggøre handicap som en social konstruktion, der opstår som et resultat af samfundets barrierer snarere end individets fysiske eller mentale helbred. Handicap er ikke kun en medicinsk betegnelse, men en tilstand, der bliver skabt af samfundets ekskluderende strukturer. For at forstå handicap som spektrum, må man undersøge hvordan samfundet repræsenterer og behandler handicappede, samt hvordan personer med handicap, selv oplever deres situation (Watson & Vehmas, 2020). Ved at undersøge hvor og hvornår samfundet er ekskluderende, kan man justere de steder, hvor der er behov for det og derved skabe et mere inkluderende samfund. Dette skaber i sig selv, en samskabelsesproces, der tager hensyn til individer på spektret for handicap.

Samfundets opfattelse af handicap er ofte forbundet med den medicinske diskurs, som primært henvender sig til det synlige handicap, som for eksempel brugen af kørestol eller sygdomme der kan behandles (Watson & Vehmas, 2020: 5). De synlige handicap er også lettere for samfundet, og den generelle borger, at genkende og støtte gennem tiltag, som ramper og tilgængelig offentlig transport.

Usynlige handicap, såsom psykiske lidelser og kroniske smerter, er derimod sværere for samfundet at identificere. Manglen på genkendelse har resulteret i, at der er lavet en del mindre tiltag i det offentlige rum for mennesker, der har usynlige handicap. Der er dog lavet nogle tiltag, som f.eks. solsikkesnoren, som kan skabe genkendelighed og hensyn. Solsikkesnoren kan købes af alle og er i nogle tilfælde gratis, hvilket også signalerer, at usynlige handicap er lige så vigtige som synlige handicap. Derudover signalerer tilgængeligheden af solsikkesnoren også, at alle kan have et handicap, og at den derfor skal være for alle, der føler, de har behov for forståelse fra samfundet (Sunflower, 2023).

Alle individer er forskellige og har forskellige behov, og det er derfor vigtigt at udvide forståelsen af handicap til et spektrum, for at skabe en forståelse af den kompleksitet, som hvert individ indebærer. Her opstår der så en problemstilling, hvordan skaber man denne forandring og åbner op for forståelsen af handicap? Vi er på baggrund af vores egen forståelse af handicap, kommet frem til, at ét svar kunne være at inkludere repræsentation af en bred mangfoldighed af individer i seksualundervisningen. Ved hjælp af repræsentation kan vi lære børn og unge, at det er okay at have brug for støtte, se anderledes ud og opføre sig anderledes end normen. Derigennem lærer man den næste generation, at være inkluderende og forstående overfor forskellighed. Undervisningsmaterialerne bør i denne kontekst afspejle indsigter fra et handicap perspektiv, der inkluderer eksempler og historier, der illustrerer forskellige typer af intersektioner.

De opdagelser og refleksioner, der er opstået under erindringsværkstedet og fotoeliciteringen, har belyst hvor stor en rolle de sociale medier spiller i samfundets opfattelse af normer, og derved handicap. Det billede der blev rangeret højest til fotoeliciteringen, var telefonen, som for deltagerne symboliserede de sociale medier. Danmark har et stort brug af sociale medier, hvilket understreger den betydelige indflydelse, sociale medier kan have på selvopfattelsen af samfundets individer. En udbredt anvendelse af sociale medier betyder derfor, at det vigtigt at diskutere, hvordan online platforme kan fremme følelser af, ikke at passe ind i samfundsnormerne.

De yngre generationer er født ind i en digital verden, hvor de har adgang til computere, tablets og mobiltelefoner fra de er helt små. Denne tidlige eksponering af sociale medier siger noget om, at unge mennesker allerede fra en meget tidlig alder bliver mødt af “perfekte” og “polerede” idealer, hvilket kan være problematisk. Sociale medier kan dermed føre til et urealistisk billede af normer, og unges opfattelse af, hvordan det “normale” individ bør agere eller se ud.

I denne sammenhæng benytter vi os af termet 'perfekthedskultur', da det beskriver en tendens, hvor (især) unge stræber efter at leve op til høje standarder, der kan være påvirket af sociale medier. Denne kultur kan føre til selvkritik og frygt for at vise svagheder, hvilket kan være særligt udfordrende for personer med handicap, da de bliver sammenlignet med normative forståelser af kroppen og ageren. Her fremhæver Disability Studies, at perfekthedskulturen forstærker negative antagelser om handicap, hvilket fører til mangel på repræsentation og tilgængelighed (Tepper, 2000). Vores deltagere diskuterede dog også, hvordan perfekthedskulturen både påvirker individer med og uden handicap, idet den skaber en tendens, hvor man skjuler de aspekter af sig selv, der afviger fra normen.

Det er tydeligt at se, at sociale medier fungerer som et slags fundament for nutidens perfektionskultur, da online platforme er med til at viderebringe urealistiske idealer. Man kan dog diskutere om hvorvidt de sociale medier faktisk ligger til grunde for den kultur, eller om det reelle problem, bunder i manglen på normkritisk tænkning i samfundet - f.eks. i skolerne. Vi kan bruge normkritik til at identificere, udfordre og ændre de normer og værdier, som kan være ekskluderende eller diskriminerende i vores samfund, og dermed blive mere bevidste om de normer, som allerede sætter rammerne for, hvordan vi tænker, handler og interagerer med hinanden. Deltagere kommer ind på normkritik, ved indirekte at nævne, hvordan normkritiske tilgange generelt kan skabe en forandring af samfundets syn på mennesker. I flere af deres udtalelser hentyder de til at det er vigtigt at opfordre til, at der skal være en mere inkluderende forståelse af forskelligheder. Deltager 1, nævner at hun ser dette emne, som en del af en dansesrejse, som alle mennesker skal på gennem livet og at det er på denne rejse, at man lærer at forstå og acceptere menneskers forskelligheder (Bilag 5: 00:44:14). Normkritik kan være en vigtig faktor, hvis man f.eks. gerne vil ændre perfektionskulturens indflydelse på individet. I praksis kan normkritik i seksualundervisningen bidrage til at skabe et mere accepterende og rummeligt læringsmiljø. Ved at introducere emner som diversitet, inklusion og forståelsen af handicap, kan lærerne hjælpe eleverne med at udvikle en mere nuanceret forståelse af, hvordan normer fungerer og påvirker deres eget og andres liv. Dette kan bl.a. gøres gennem diskussioner eller ved at inkludere materialer og eksempler, der repræsenterer en bred vifte af oplevelser og perspektiver, og som giver rum til, at eleverne kan dele deres egne erfaringer og synspunkter. Dette kan også åbne op for børn og unges forståelse af de udfordringer, som marginaliserede grupper står over for, og kan dermed lære dem, at værdsætte forskelligheder og støtte hinanden i at skabe et inkluderende fællesskab. Ved at integrere normkritik i undervisningen kan man altså bidrage til at forme en generation af unge mennesker, der har redskaberne til at kunne

navigere i samfundets normative strukturer, på en måde der også udvider deres mulighedsrum. Lykkes dette, kan undervisningen blive mere relevant og meningsfuld for alle elever, uanset om de passer ind i normen eller ej, og kan på den måde bidrage til opløsningen af de traditionelle normer vi ser i perfektionskulturen. Dette kræver dog en kontinuerlig indsats fra både undervisere og uddannelsesinstitutioner for at sikre, at undervisningen bliver ved med at udfordre og ændre de normer, der opretholder ulighed og eksklusion, da dette ikke er noget, som ændrer sig fra den ene dag til den anden.

Vi har undersøgt hvilke bekymringer og muligheder deltagerne finder i forbindelsen mellem seksualundervisning og handicap perspektivet. Dette har vi gjort, ved brug af samskabelsesmetoder. Ifølge Birgitte Ravn Olesen, Louise Phillips og Tine Rosenthal Johansen (2018) indebærer samskabelse en ligeværdig og inkluderende tilgang, hvor alle parter bidrager med deres perspektiver, ressourcer og erfaringer. Samskabelse handler om at skabe en fælles forståelse, opnå konsensus og arbejde mod fælles mål gennem dialog og samarbejde. Handicap opstår i mødet med samfundets forventninger og normer, hvilket ofte skaber eksklusion af dem der falder uden for de rammer samfundet har konstrueret. Samskabelse er her vigtig, da dialog og samarbejde mellem individer og andre aktører er vigtig for at kunne ændre disse normer og fremme inklusion. Samskabelse kræver en åben og iterativ proces, hvor der er plads til at eksperimentere, fejle og lære. Dette er relevant, da der ikke findes et entydigt svar på, hvordan man skaber ligestilling og det er derfor vigtigt, at have en åben/iterativ proces, der muliggør afprøvning og justering af metoder.

I workshoppen reflekterede deltagerne over, hvordan handicap perspektivet kan integreres i seksualundervisningen og forstås bredere. Mange interessante ideer opstod, herunder en øvelse foreslået af Deltager 2. Øvelsen involverer, at børnene placeres på en række og træder frem ved relaterbare spørgsmål, ofte om sociale utilstrækkeligheder. I dette konkrete eksempel mente deltageren, at øvelsen kunne være et produktivt redskab, hvis man kunne implementere spørgsmål, som omhandler handicap eller anderledes kroppe. Deltageren havde observeret flere bruge dette redskab, hvor der havde været et positivt udfald, hvor flere elever havde oplevet en følelse af samhørighed og fællesskab (Bilag 5: 00:41:58). Derudover pointerede Deltager 1, vigtigheden af at være visuel i sin læringsmåde, specielt når man arbejder med børn i indskolingen. Deltageren mente, at det kunne være en fordel at udarbejde noget visuelt materiale, da børn ofte respondere bedre på det, som de kan se (Bilag 5: 00:45:13). Deltageren

bemærkede, at hun ikke var stødt på sådanne materialer og efterlyste derfor, at dette blev udarbejdet.

Flere organisationer, som SUMH og Sex & Samfund, tilbyder seksualundervisningspakker, men lærerne kender i dette tilfælde ikke til dem. Dette tyder på, at budskabet om de gratis seksualundervisningspakkerne fra organisationerne ikke er nået ud til denne gruppe. Det rejser spørgsmål om, hvor mange andre, som ikke er oplyst om deres muligheder. Forandring i seksualundervisningen sker først, når lærerne har de nødvendige ressourcer og materialer til at støtte dannelse, refleksion og forståelse. Det er derfor vigtigt, at organisationerne gør en endnu større indsats for at komme ud til alle skoler, men også, at skolerne selv begynder at tage initiativ til at uddanne deres lærere på området. Organisationernes pakker er i de fleste tilfælde gratis, hvilket gør det endnu lettere for skoler at erhverve dem, samtidig med, at de ikke kan beskylde manglende materiale for manglen på uddannelse.

Deltagerne var dog ikke kun positive, da vi spurgte ind til, hvordan man kunne implementere handicap i seksualundervisningen. De havde også nogle forbehold, som inkluderede både alder, vigtigheden af emnet og manglen på materiale. Én af deltagerne pointerede i workshoppen, at alder spiller en vigtig rolle i forhold til, hvornår emnet bør eller kan implementeres. Deltager 3 nævner bl.a. at mindre børn fra indskoling har svært ved at konsekvensberegne eller ”se ud over deres egen næsetip” (Bilag 5: 00:44:50). I denne udtalelse ser vi, at deltageren er bekymret for, om børn overhovedet vil kunne forstå emnet, da de muligvis ikke har de kognitive evner til at reflektere over eller håndtere de følelser, der er knyttet til emnet. Diskussionen går derfor på, hvorvidt handicap bør implementeres i seksualundervisningen på et senere alderstrin, hvor børn og unge har bedre forudsætninger for at engagere sig i samtaler og øvelser, samt opnå en reel forståelse og forandring. Vi ser dog ikke alder som en udfordring, men det kan tværtimod være en fordel i denne sammenhæng. Yngre børn har ofte en mere åben og fleksibel tilgang til læring, hvilket gør dem modtagelige overfor nye idéer og perspektiver (Fischer, 2024). Deres forståelse af forskelligheder kan være snæver i starten, men gennem en kontinuerlig proces kan den gradvist udvides. Introduktionen af emnet til mindre børn behøver ikke være kompliceret. Det kan starte med simple samtaler om, hvordan de interagerer og leger med hinanden, samt hvordan de reagerer, hvis de bliver udelukket fra legen. Denne tilgang kan tjene som en bro til at udvide børns forståelse af handicap i en bredere og mere inkluderende kontekst over tid.

Udover denne bekymring reflekterer deltagerne over relevansen af emnet. Flere af dem mener, at emnet er vigtigt, men ser det samtidig som en dannelsesrejse gennem livet. De argumenterer for, at forståelsen af, at alle mennesker er forskellige og kan have handicap i mange former og afskygninger, er noget, der udvikles gennem personlige erfaringer over tid (Bilag 5: 00:44:14). Børnenes perspektivudvikling sker ikke nødvendigvis i en enkelt undervisning, men snarere som en del af en kontinuerlig læringsproces, hvor børn og unge gradvist bliver mere bevidste om og accepterende over for mangfoldighed. Vi kan derfor se at det er vigtigt, at seksualundervisningen ikke blot introducerer emnet, men også understøtter en mere langsigtet dannelsesproces ved at integrere diskussioner om forskellighed og inklusion, kontinuerligt igennem de seksualundervisningsforløb, som børn og unge får adgang til igennem hele deres skolegang.

Vi mener dog, at det er relevant at tage denne problemstilling op for at skabe strukturelle ændringer i samfundets syn på mennesker. Dette var dog en udfordring for deltagerne i praksis, da de imidlertid holdt fast i deres konventionelle forståelser af, hvad det vil sige at have et handicap. I workshoppen forsøgte vi at udfordre lærernes opfattelser af begrebet og dermed udvide deres forståelse. Gennem deres diskussioner kunne vi dog se, at de var fastlåste i deres opfattelse af handicap, som udelukkende en fysisk eller mental tilstand, hvilket ikke var hensigten. Vores mål var at få deltagerne til at se handicap som et spektrum af forskelligheder, for at skabe større forståelse for det enkelte individ fra samfundets side af.

Konklusion

Hvordan kan en samskabende proces med lærerstuderende belyse seksualundervisning gennem Disability Studies og en udfoldelse af handicapbegrebet som et spektrum? Og hvordan kan metodiske værktøjer som fotoelicitering og erindringsværksteder bruges til at identificere centrale elementer og udvide lærerstuderendes forståelse?

På baggrund af følgende problemformulering, kan vi konkludere, at den samskabende proces med lærerstuderende har givet os værdifulde indsigter i de tematikker, som de lægger vægt på i forbindelse med at åbne handicapbegrebet op som et spektrum. Dette har givet en dybere forståelse for, hvordan denne bredere forståelse af handicap, kan bidrage til inkludering og hvordan børn og unges forskelligheder bliver omfavnet i seksualundervisningen.

Gennem dette projekt har vi undersøgt, hvordan vi kan udfordre lærerstuderendes forståelse af handicapfænomenet med det formål at integrere emnet i fremtidens seksualundervisning. Med udgangspunkt i Disability Studies, intersektionalitet og Ahmeds teorier har vi fokuseret på, hvordan samfundets strukturer og institutionalisering former normer og forventninger, hvilket ofte resulterer i eksklusion af personer med handicap (Ahmed, 2007: 152; Watson & Vehmas, 2020: 5). Deltagerne havde svært ved at formulere deres forståelse af handicap, hvilket muligvis blev påvirket af vores introduktion til emnet under workshoppen. Derved kan vi konkludere, at der er et behov for at udfordre og udvikle lærerstuderende forståelse af handicap, med henblik på at inkludere emnet i seksualundervisning. Den overordnede forståelse af handicap er i høj grad præget af sociale konstruktioner og normer, hvilket fremgår tydeligt af deltageres personlige beskrivelser. Flere af deltagerne nævner, hvordan samfundets forventninger i visse omfang medfører en følelse af eksklusion, dog uden at man selv nødvendigvis finder det begrænsende. Ydermere fremhæves der ikke blot de negative aspekter ved handicap, men også de positive aspekter, og derudover, hvordan teknologiske hjælpemidler kan være med til at omdefinere begrænsningerne og mulighedsrummet for individerne.

Vi kan derudover konkludere, at de tematikker der fyldte mest i deltageres diskussioner, var sociale medier, perfektionskultur, fællesskab, in- og eksklusion, (u)synligt handicap og hvilke mulighedsrum der er til rådighed for det enkelte individ. Disse emner skaber nogle samfundsmæssige forventninger til, hvad der er normalt, og bidrager til at tydeliggøre følelsen af eksklusion fra samfundets normer. Deltagerne fremhæver, hvordan sociale medier og den tilhørende perfektionskultur påvirker vores forståelse af hvad det betragtes som normalt i samfundet. Derfor kræver det, at man tør modsætte sig normerne og vise, at der er plads til mangfoldighed og forskellighed. Diskussionerne blandt deltagerne fremhævede også, at handicap ofte er svært at definere, og at der findes både synlige og usynlige handicap, som kan påvirke individets muligheder i samfundet. Ved at kombinere teorier fra Staunæs og Søndergaard samt Ahmed, kan vi beskrive, hvordan hvert individ er formet forskelligt alt efter deres oplevelser, og hvordan de bliver situeret i forskellige situationer.

Afslutningsvis kan vi konkludere, at en inkluderende og samfundskritiks tilgang til seksualundervisning støtter individer i at navigere samfundets normer og omfavne deres forskelligheder. Dette kræver en indsats for at sikre, at alle føler sig inkluderet og forstået, hvilket vil bidrage til et mere åbent og accepterende samfund. Samtidig påpeger deltagerne, at unges forståelse af individets forskelligheder ikke kun er noget, man lærer gennem seksualundervisning, men er

en længere dannelsesrejse, som alle skal igennem. Seksualundervisning kan dog bidrage til at tilbyde redskaber, der støtter individerne i at navigere samfundets normer og omfavne deres individuelle forskelligheder.

Litteraturliste

Ahmed, S. (2007). A Phenomonology of Whiteness. *Feminist theory*, 8(2), s. 149-168.

Ahmed, S. (2014). Queer Feelings. Kapitel 7. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 2014.

ALS Research (2019). *EVALUERING AF SUNDHEDS- OG SEKSUALUNDERVISNING OG FAMILIEKUNDSKAB (SSF)*. Lokaliseret d. 9. April 2024 på: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf-19/190107-als-research-evaluering-af-ssf.pdf>

Amilon, A., Østergaard, S. V., & Olsen, R. F., (2020). Mennesker med handicap - Hverdagsliv og levevilkår 2020. *VIVE*. s.6-34. Lokaliseret d. 16. April 2024 på: <https://www.vive.dk/media/pure/16726/6185728>

Bissenbakker, M. (2014). “Hjælp er noget, vi alle sammen har brug for”

Bomholt, K. L. (2015, 8. september). “45 år med sex på skoleskemaet”. Lokaliseret d. 16. April 2024 på: <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/historie/45-aar-med-sex-paa-skoleskemaet>

Brinkmann, Svend. (2013). Introduction to Qualitative Interviewing. *Qualitative Interviewing*. Oxford University Press. s.1-44

Brix, C. O. (1998, 16. Januar). *Sisyfos var en lykkelig mand*. Lokaliseret d. 3. Juni 2024 på: <https://www.information.dk/debat/1998/01/sisyfos-lykkelig-mand>

- Børne- og Undervisningsministeriet (2019). *Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab Faghæfte* Lokaliseret d. 18. April 2024 på: https://emu.dk/sites/default/files/2021-06/gsk_fagh%C3%A6fte_ssf.pdf
- Campbell, M., Löfgren-Mårtenson, C., & Martino, A., S. (2020). Crippling Sex Education. *Sex Education*. 20(4). s. 361-365. Lokaliseret d. 1. April 2024 på: <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1749470>
- Charlton, I. J. (1998). *Nothing About Us Without Us: Disability Oppression And Empowerment*. University of California. Lokaliseret d. 4. Juni 2024 på: <https://vidaindependente.org/wp-content/uploads/2018/07/Nothing-About-Us-Without-Us-Disability-Oppression-and-Empowerment-ilovepdf-compressed.pdf>
- Danmarks Statistisk (u.å.). *Danmark bruger sociale medier mest i EU*. Lokaliseret d. 1. Juni 2024 på: <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=46771>
- Dansk Ungdoms Fællesråd. (2019). *#DetGodeUngdomsliv En analyse af unges forventninger, bekymringer og trivsel*. Lokaliseret d. 20. Maj 2024 på: https://wp.tuborgfondet.dk/wp-content/uploads/2021/09/20_06-duf-ungeanalyse-final.pdf
- Danske Handicaporganisationer (u.å.). *Sådan inkluderer du mennesker med handicap i udviklingssamarbejdet*. Lokaliseret d. 22. April 2024 på: <https://handicap.dk/internationalt-samarbejde/handicap-i-udvikling/inklusion-udviklingssamarbejde/saadan-inkluderer-du>

Danske Handicaporganisationer (u.å.). *Tilgængelighed*. Lokaliseret d. 2. Juni 24 på:

<https://handicap.dk/politik/dhs-politiske-temaer/tilgaengelighed>

Det Centrale Handicapråd. (u.å.). *Personer med handicap*. Lokaliseret d. 16. Maj 2024 på:

<https://dch.dk/fakta-om-mennesker-med-handicap/personer-med-handicap>

EMU (2024, 1. Februar). *Seksualundervisning i de gymnasiale uddannelser - Undervisningsmiljø - STX*. Lokaliseret d. 18. April 2024 på: <https://emu.dk/stx/undervisningsmiljoe/seksualundervisning/seksualundervisning-i-de-gymnasiale-uddannelser>

Ferrante, A. C., & Oak, E. (2020). 'No sex please!' We have been labelled intellectually disabled. *Sex Education*, 20(4). s. 383-397. Lokaliseret d. 1. April 2024 på:

<https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1719479>

Fischer, N. (2024, 7. Maj). *Undersøgelse: Derfor lærer børn hurtigere end voksne*. Illustreret Videnskab. Lokaliseret d. 4. Juni 2024 på: <https://illvid.dk/mennesket/hjernen/undersogelse-derfor-laerer-boern-hurtigere-end-voksne>

Gill, R. (2021). *Being watched and feeling judged on social media*. *Feminist Media Studies*, 21(8), 1387–1392. Lokaliseret d. 1. Juni 2024 på:

<https://doi.org/10.1080/14680777.2021.1996427>

Gill, R. (2023). *Perfect: Feeling Judged on Social Media*. Mofibo.

Graugaard, C. (2014, 13. August). *Seksualundervisning*. Lokaliseret d. 16. April 2024 på:

<https://denstoredanske.lex.dk/seksualundervisning>

Kjærgaard, A. (2022). *Seksualoplysning i folkeskolen – fra timeløst fag til uge sex*. Lokaliseret d. 18. April 2024 på: <https://humanioranu.au.dk/seksualoplysning-i-folkeskolen>

Krøjer, J., Padovan-Özdemir, M., Louhela, H., Nielsen, B. W., Schjølberg, A., & Wrang, N. (2023). *Power Plays erindringsværksted: Forebyggelse af sexistiske krænkelser i omsorgsarbejdet*. Roskilde Universitet.

Kudlick, Catherine J. (2005). Disability History, Power, and Rethinking the Idea of 'the Other'. *PMLA*, 120(2), s. 557-561. Lokaliseret d. 15. April 24 på: <https://doi.org/10.1632/S0030812900167896>

Kvale, S. (1997). *Interview: En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. (3. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S., Brinkmann, S. (2015) *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.

Linton, S. (1998). ENTER DISABILITY STUDIES, *Claiming Disability: Knowledge and Identity* (s. 1-16). NYU Press.

Linton, S. (2015). What Is Disability Studies?. *Conference on Disability Studies and the University*. *PMLA*, 120(2), s. 518-522. Lokaliseret den 22. April 2024 på: <https://www-cambridge-org.ep.fjernadgang.kb.dk/core/journals/pmla/article/what-is-disability-studies/5395CBEDE31AB0C9A11B56C47FE3C886>

Ndione, C. L. & Remy, E. (2018). Combining images and words in order to understand the cultural meaning of practices: What photo-elicitation reveals. *Recherche et Applications en Marketing*, 33(3), s. 61–84.

Normstormerne (u.å.). *OM OS*. Lokaliseret d. 11. April 2024 på: <https://www.normstormerne.dk/om-os>

Olesen, B. R., Phillips, L. J., & Johansen, T. L. R. (2018). Når dialog og samskabelse er mere end plusord. i Olesen, B. R., Phillips, L. J. & Johansen, T. R. (red.). *Dialog og samskabelse: metoder til en reflektiv praksis*. Akademisk Forlag, s. 11-41.

Phoenix, A. (2006) *Interrogating Intersectionality: Productive ways of theorising multiple positioning*. i Kvinder, Køn og Forskning. Nr 2-3 2006, s. 21-30.

Professionshøjskolen Absalon (2024). *Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab*. Lokaliseret d. 18. Maj 2024 på: <https://www2.phabsalon.dk/ln/forside/online-kurser/sundheds-og-seksualundervisning-og-familiekundskab/>

Sex & Samfund (u.å.). *Sex & Samfunds mærkesager*. Lokaliseret d. 10. April 2024 på: <https://sexogsamfund.dk/maerkesager>

Sex & Samfund (2020). *Danske Skoleelever, De Lærerstuderende og Sex & Samfund: Børnene taber, når vi ikke uddanner lærere i normkritik*. Lokaliseret d. 10. April 2024 på: <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/13587274/danske-skoleelever-de-laererstuderende-og-sex-samfund-bornene-taber-nar-vi-ikke-uddanner-laerere-i-normkritik?publisherId=13559220>

SUMH (u.å.). *OM SUMH*. Lokaliseret d. 10. April 2024 på: <https://sumh.dk/om-sumh/>

Stadler, S. (2006) Media and Disability. i Watermeyer, B., Swartz, L., Lorenzo, T., Schneider, M. & Priestley, M. *Disability and Social Change: A South African Agenda*. HSRC Press, s. 373-386

Staunæs, D. (2022). Køn, etnicitet og skoleliv. (2. udgave).

Situering, dialog og forstyrrelse - principper for produktions- og analysemetoder. Samfundslitteratur, s. 75-94.

Staunæs, D. & Søndergaard, D. M. (2006). *Intersektionalitet – udsat for en teoretisk justering*. Kvinder, Køn & Forskning Nr.2-3:43-56.

Sunflower, H. D. (2023, 4. September). *Du kan gøre det usynlige synligt*. Hidden Disabilities.

[Lokaliseret d. 2. Juni 2024 på: https://hdsunflower.com/dk/insights/post/for-people-with-non-visible-disabilities](https://hdsunflower.com/dk/insights/post/for-people-with-non-visible-disabilities)

Tepper, M., S. (2000). Sexuality and Disability: The Missing Discourse of Pleasure. *Sexuality and Disability*. Vol. 18(4). s. 283-290. Lokaliseret d. 22. April 2024 på: <https://doi.org/10.1023/A:1005698311392>

Uddannelses- og Forskningsministeriet (2022). *En ambitiøs læreruddannelse tæt på folkeskolen og til gavn for folkeskolen*. Lokaliseret d. 18. Maj 2024 på: <https://ufm.dk/lov-stof/politiskeaftaler/aftale-om-reform-af-laereruddannelsen-13-september-2022.pdf>

Watson, N., & Vehmas, S. (2020). Disability Studies Into the Multidisciplinary Future. i Watson, N., & Vehmas, S (Eds.). *Routledge Handbook of Disability Studies*. (2. udgave). Routledge.